

ENEMO Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor

Alegerile prezidențiale, 1 noiembrie - Moldova 2020

RAPORTUL INTERIMAR

01.09.2020 - 22.10.2020

26 octombrie 2020

Cadrul legal electoral prevede condiții pentru desfășurarea alegerilor democratice, în pofida unor deficiențe pe care le conține, ce nu au fost încă remediate, lăsând loc de interpretări la discreție sau care pot fi abuzate. Majoritatea aspectelor procesului electoral sunt gestionate eficient și în cadrul temporal prevăzut de lege, dar pot apărea temeri referitoare la aplicarea neuniformă a măsurilor de siguranță privind supravegherea stării de sănătate în ziua alegerilor. ENEMO evaluează mediul general al campaniei electorale ca fiind competitiv și calm. Cu toate acestea, pot fi observate mesaje electorale, care au drept scop discreditarea oponentilor sau care depășesc atribuțiile președinției. De asemenea, sunt observate elemente ale unei campanii cu implicarea funcționarilor publici, deoarece numeroși oficiali fac agitație deschisă sau susțin anumiți candidați

---

La invitația Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) a detașat Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor (MIOA) pentru a observa viitoarele alegeri prezidențiale, care vor avea loc la 1 noiembrie 2020. Aceasta este a doua alegere prezidențială organizată prin vot direct al cetățenilor Republicii Moldova din 2016¹ și a patra serie de alegeri din Republica Moldova, observate de către ENEMO, care a avut ocazia să observe Alegerile Prezidențiale din 2016 și ambele alegeri care au urmat (Alegerile Parlamentare și Locale din 2019).

Pe lângă cei 8 membri ai Echipei de Bază, ENEMO a acreditat 8 observatori pe termen lung (OTL). Din cauza riscului sporit pentru sănătate, ca urmare a pandemiei globale COVID-19, MIOA activează în mare parte de la distanță, doar o parte a Echipei de Bază fiind detașată în țară

---

¹ Între 2000 și 2016 Președintele s-a ales de Parlament.

în cele mai importante faze ale procesului electoral². În ziua alegerilor și eventual, a turului doi al alegerilor, MIOA va detașa până la 52 de observatori pe termen scurt (OTS), pentru a urmări votarea, numărarea și totalizarea rezultatelor. Misiunea este condusă de Dritan Taulla.

Scopul MIOA este de a observa alegerile prezidențiale și nu pe cele parțiale locale din patru municipalități la aceeași dată. Cu toate acestea, aspecte selectate ale procesului pentru aceste alegeri locale vor fi în cele din urmă notate și raportate, în cazul în care acestea afectează alegerile prezidențiale. Votarea nu va fi organizată pe malul stâng al râului Nistru, pe teritoriile care nu se află sub controlul autorităților moldovenești; cu toate acestea, au fost constituite 42 de secții de votare pentru alegătorii care locuiesc în această regiune, în diferite localități administrate de autoritățile Republicii Moldova.

Misiunea monitorizează și evaluează mediul politic și electoral general, respectarea drepturilor de a alege și de a fi ales, conduita organelor de gestionare a alegerilor, campania electorală, egalitatea de gen, procesele de votare și totalizare, soluționarea litigiilor electorale și alte aspecte cruciale ale procesului, bazat pe standardele internaționale privind alegerile democratice și cadrul legal al Republicii Moldova. Până la 22 octombrie, MIOA a organizat 208 de întâlniri, cu organe de gestionare a alegerilor³, candidați la președinție⁴, partide politice, oficiali de stat⁵, comunitatea internațională, organizații locale ale societății civile și mass-media; pe lângă observarea a 55 de activități de campanie (întâlniri sau mitinguri).

Misiunea va emite declarația preliminară privind constatările și concluziile după Ziua Alegerilor și va rămâne în țară pentru a monitoriza, eventual, cel de-al doilea tur și va emite cea de-a doua declarație preliminară. Raportul final va fi emis în termen de șaiszeci de zile de la validarea rezultatelor alegerilor.

Misiunea Internațională de Observare a ENEMO pentru Alegerile Prezidențiale din 1 noiembrie în Moldova este susținută financiar de Delegația Uniunii Europene, oficiile guvernamentale ale Suediei, Regatului Țărilor de Jos și Institutul Național Democrat. Conținutul documentului este responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu reprezintă neapărat poziția donatorilor.

² Campanie electorală, ziua alegerilor și eventual turul doi al alegerilor, precum și perioada următoare de reclamații și recursuri post-electorale.

³ Inclusiv Comisia Electorală Centrală.

⁴ MIOA a solicitat întreveneri cu toți candidații. Cu doi candidați, nu s-a reușit din cauza programului lor, dar au avut loc întâlniri cu reprezentanții lor.

⁵ Inclusiv cu Prim-ministrul.

Sumar executiv

La 21 mai 2020, Parlamentul a stabilit data alegerilor prezidențiale pentru 1 noiembrie 2020. Alegerile prezidențiale din 1 noiembrie vin pe fundalul a numeroase provocări cu care se confruntă societatea din Republica Moldova, inclusiv încrederea scăzută în instituțiile statului și în sistemul judiciar, nivelul ridicat și persistent al corupției și un sistem judiciar deficitar. Desfășurarea unui proces electoral credibil, inclusiv și transparent, în conformitate cu standardele internaționale pentru alegeri democratice și a voinței alegătorilor din Moldova, este un test crucial pentru democrație și statul de drept în Republica Moldova.

Coaliția formată între PSRM și ACUM în iunie 2019 s-a încheiat imediat după al doilea tur al alegerilor locale generale din 2019, cu demiterea Guvernului Sandu printr-o moțiune de cenzură și numirea Guvernului Chicu, cu voturile deputaților PSRM și PDM. Componenta Parlamentului înainte de alegerile prezidențiale s-a schimbat considerabil de la ultimele alegeri parlamentare, cu divizarea fracțiunilor și mai mulți deputați schimbându-și afilierea partinică, un fenomen frecvent întâlnit în politica din Moldova.

Actuala pandemie COVID-19 pune la încercare activitatea administrației electorale, procesul de informare a alegătorilor de către candidați, precum și activitatea observatorilor. Autoritățile moldovenești se confruntă cu provocarea de a găsi un echilibru între protejarea sănătății publice și respectarea drepturilor cetățenilor moldoveni de a-și putea forma o opinie și de a-și exprima liber voința.

Cadrul legal este în mare parte în conformitate cu standardele internaționale și bunele practici. Cu toate acestea, cadrul juridic electoral conține deficiențe și lipsa clarității cu privire la unele aspecte, lasă spațiu pentru diverse interpretări, care pot fi utilizate în mod abuziv, dacă nu sunt făcute cu bună-credință. Cadrul legal a suferit numeroase modificări de la alegerile prezidențiale din 2016, însă doar câteva au fost făcute de la ultimele alegeri locale; neafectând în mod semnificativ procesul.

Un proiect de lege privind modificarea Codului electoral și a altor legi a fost votat în primă lectură, dar în cele din urmă nu a fost adoptat și nu afectează alegerile prezidențiale. În timp ce modificările propuse au abordat chestiuni importante și substanțiale, potrivit unor interlocutori, procedura legislativă a avut un grad de incluziune redus, contrar celor mai bune practici și a recomandărilor anterioare ENEMO.

Cele mai multe aspecte tehnice ale alegerilor sunt gestionate în conformitate cu cerințele și termenele legale, la nivel central. CEC a publicat agenda următoarelor sesiuni din timp și a furnizat proiectele de decizii înainte de fiecare sesiune. Cerința de a plasa pe site deciziile în termen de 24 de ore de la adoptarea lor este respectată, în linii generale. Se desfășoară o campanie de informare a alegătorilor, inclusiv în limbile minorităților.

Un număr de interlocutori ai MIOA și-au exprimat lipsa de încredere în imparțialitatea CEC, în special în ceea ce privește decizia de a deschide secții de votare în străinătate și interpretarea

Codului electoral, care limitează sprijinul financiar pe care partidele politice îl pot oferi candidaților la președinție, pe care i-au desemnat.

Consiliile Electorale ale Circumscripțiilor Electorale (CECE) și Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare (BESV) au fost formate în limita termenului legal, întrunind numărul necesar de membri, conform legii. CEC a stabilit 139 de secții de votare în afara țării în 36 de țări și 42 de secții de votare pentru alegătorii, care locuiesc pe malul stâng al râului Nistru.

Registrul de Stat al Alegătorilor a inclus 3.287.140 alegători la data de 8 octombrie. Dintre aceștia, 256.203 locuiesc în Transnistria și 232.631 nu au domiciliul înregistrat și nici reședință. Ultimele două categorii vor putea vota în ziua alegerilor, fie în secțiile de votare desemnate special pentru aceștia (alegătorii care locuiesc în Transnistria), fie în orice secție de votare (alegătorii care nu au domiciliu oficial sau reședință) la prezentarea actelor de identitate și vor fi incluși în lista electorală suplimentară.

CEC a fost responsabil de gestionarea înregistrării online prealabile pentru secțiile de votare în străinătate și pentru alegătorii care locuiesc în Transnistria, proces care a fost încheiat la 16 septembrie. Au apărut acuzații referitoare la înregistrări prealabile false ale alegătorilor care se înscriau să voteze în secțiile de votare din Federația Rusă și au loc investigații la acest subiect. Având în vedere sensibilitatea acestei situații și efectul negativ pe care l-ar putea avea asupra încrederii generale a alegătorilor în procesul electoral, ENEMO îndeamnă autoritățile să efectueze aceste investigații rapid și profesionist.

Pentru a fi înregistrat drept candidat electoral, este nevoie de minim 15.000 de semnături de susținere; cel puțin 600 ar trebui adunate din jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivel 2 ale țării. Un cetățean poate semna în sprijinul unui singur candidat, ceea ce ar putea fi considerat o restricție care periclitează pluralismul politic. Numărul necesar de semnături este în conformitate cu cele mai bune practici. Cu toate acestea, aceste cerințe s-au dovedit a fi împovărătoare, în special pentru candidații independenți, întrucât trei din cei patru candidați care nu puteau aduna numărul necesar de semnături erau independenți. Singurul candidat oficial independent, care concurează la aceste alegeri este președintele în exercițiu, care este larg susținut și în mod deschis de PSRM.

La CEC au fost înregistrate 13 grupuri de inițiativă, dintre care nouă au prezentat liste cu semnături. CEC a înregistrat opt candidați și a respins unul. Listele de subscripție ale altor doi candidați au fost contestate, dar au fost înregistrate după ce au arătat că un număr de semnături, considerate inițial nevalide, erau de fapt valide. Acest lucru a adus din nou în atenție preocupările anterioare ale ENEMO cu privire la procesul de verificare a semnăturilor, demonstrând că este susceptibil discreției și erorilor umane, rezultând într-o posibilă prevenire nejustificată a candidaților de a candida la alegeri.

Codul electoral interzice campania înainte ca un candidat să fie înregistrat în mod corespunzător la CEC, precum și înainte de începerea campaniei oficiale. Termenul limită pentru verificarea listelor de semnături se suprapune cu începutul campaniei, ceea ce ar putea duce la oportunități inegale de a face campanie electorală pentru candidați. Dacă se iau în considerare potențialele plângeri și reclamații, acest lucru se agravează. Noțiunea limitată de campanie electorală lasă loc pentru agitație preelectorală deghizată, în special în timpul procesului de colectare a semnăturilor.

Campania a început discret, dar s-a intensificat pe măsură ce se apropie ziua alegerilor. Activitățile de informare de la ușă la ușă, unele mitinguri electorale și o serie de panouri publicitare au devenit vizibile în primele zile după înregistrarea oficială a majorității candidaților. O cantitate considerabilă de publicitate electorală plătită în mass-media online, în special pe rețelele sociale, a fost observată încă din primele etape ale campaniei.

În general, campania electorală poate fi evaluată ca fiind pașnică și calmă, deși au fost observate tactici negative de campanie și limbaj ofensator. ENEMO MIOA a observat cazuri de utilizare a avantajelor funcției sau a funcției, o posibilă presiune asupra angajaților pentru a participa la evenimente de campanie sau autorități ecleziastice implicate în campanie. Mesajele de campanie ale principalilor candidați s-au concentrat pe probleme sociale și economice, orientarea geopolitică a țării, proiectele de infrastructură și corupția. Cu toate acestea, multe subiecte de campanie nu intră în mandatul direct al președintelui.

Cadrul legal privind finanțarea campaniei a suferit modificări semnificative, comparativ cu alegerile prezidențiale din 2016. Campania electorală poate fi finanțată prin donații individuale, de către entități private, precum și prin împrumuturi. CEC este responsabilă să supravegheze finanțele campaniei și face acest lucru examinând rapoartele depuse de concurenți. Toate donațiile și cheltuielile de campanie ar trebui să treacă printr-un cont electoral special, deschis de către concurenți. Șase candidați au deschis contul la timp, în timp ce doi candidați nu au putut, ceea ce pune serios în discuție transparența finanțării campaniei acestui candidat.

Cerințele legale pentru acoperirea mediatică a campaniilor electorale includ obligația de a oferi o acoperire echitabilă, echilibrată și imparțială, o cantitate de timp de emisie gratuită pentru concurenți de către radiodifuzorii naționali, precum și condiții egale pentru publicitate. Conduita radiodifuzorilor este supravegheată de Consiliul Audiovizualului, care monitorizează comportamentul a 15 radiodifuzori în timpul buletinelor de știri din prime time și va transmite rapoarte bisăptămânale către CEC cu privire la constatări. ENEMO consideră că un program bisăptămânal, combinat cu sancțiuni non-descurajante prevăzute de lege, și monitorizarea numai a buletinelor de știri din prime time reduce considerabil eficacitatea mecanismului de monitorizare, reducându-se la o simplă formalitate.

Nu există prevederi legale care să asigure o reprezentare egală de gen la diferite niveluri ale administrației electorale și toți cei nouă membri CEC sunt bărbați. Cu toate acestea, femeile sunt bine reprezentate în Organele de Gestionare a Alegerilor (OGA-uri) de nivel inferior, inclusiv în posturile de luare a deciziilor. Dintre cei opt candidați prezidențiali, două candidate sunt femei. Problemele legate de egalitatea de gen și drepturile femeilor au rămas marginale în campanie.

Termenele pentru soluționarea litigiilor legate de alegeri sunt scurte, în conformitate cu cele mai bune practici. Plângerile trebuie mai întâi supuse examinării administrative de către un organ de conducere a alegerilor de nivel superior, după care pot fi depuse la o instanță. Până în prezent, majoritatea plângerilor depuse către instanțe se refereau la înregistrarea candidaților și la înființarea secțiilor de votare și au fost respinse pe motive procedurale. Până în prezent, controlul judiciar s-a dovedit a fi în mare parte formal și ineficient, ceea ce ridică îngrijorări cu privire la lipsa unui remediu eficient pentru plângeri.

Context

Moldova este o republică parlamentară, cu un Parlament unicameral cu 101 locuri, investit cu puterea legislativă, un Guvern care exercită puterea executivă, și Președintele Republicii în calitate de șef al statului, care exercită, în principal, atribuții în domeniul politicii externe și securității naționale. Pe 21 Mai, Parlamentul a promulgat data alegerilor prezidențiale pentru 1 Noiembrie 2020. Alegerile din 1 Noiembrie vor fi a doua alegere prezidențială organizată prin vot direct al cetățenilor, urmare a celor din 2016, după pronunțarea Curții Constituționale⁶ din Martie 2016, precum că alegerea Președintelui de către Parlament a fost neconstituțională⁷.

După alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, o coaliție de guvernare nu a fost formată timp de aproape trei luni, în ciuda negocierilor dintre partidele care au acces în Parlament. La 8 iunie 2019, cu o zi înainte de expirarea termenului limită de trei luni prevăzut în Constituție⁸, o coaliție de guvernare a fost formată între Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) și blocul ACUM⁹, în urma căreia liderul Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS), Maia Sandu a fost numită Prim-ministru, iar liderul PSRM, Zinaida Greceanii, Președintele Parlamentului. Acordul coaliției a fost finalizat la o zi după ce Curtea Constituțională a decis că termenul limită de formare a Guvernului era de nouăzeci de zile după validarea rezultatelor alegerilor parlamentare (deci 7 iunie), interpretând termenul limită de trei luni din Constituție ca nouăzeci de zile. O altă decizie controversată a Curții Constituționale din 9 iunie l-a demis pe președinte pentru că nu a dizolvat Parlamentul și l-a numit pe premierul în exercițiu, Pavel Filip, în funcția de președinte interimar; acesta din urmă, grăbindu-se să dizolve Parlamentul și să solicite alegeri anticipate în Septembrie. Aceste evoluții au fost urmate de tulburări sociale și reacții din partea comunității internaționale, care a făcut apel la reținere, multe țări recunoscând Guvernul nou format condus de Sandu. Prim-ministrul Pavel Filip a demisionat pe 14 iunie, în timp ce Curtea Constituțională și-a abrogat deciziile luate în perioada 7-9 iunie, urmată de demisia “in corpore” a judecătorilor Curții Constituționale la scurt timp după.

Ambii parteneri ai coaliției de guvernare au numit parteneriatul lor ca fiind unul temporar, cu scopul de a “deoligarhiza” țara și a lupta împotriva corupției. Cu toate acestea, coaliția a fost de scurtă durată și imediat după al doilea tur de scrutin pentru alegerile locale 2019, pe 12 noiembrie 2019, Guvernul Sandu a fost demis printr-o moțiune de cenzură, inițiată de PSRM și susținută de fracțiunea parlamentară a Partidului Democrat din Moldova (PDM)¹⁰. Pe 14 noiembrie 2019, Ion Chicu a fost numit Prim-ministru, cu susținerea a 62 de voturi din partea deputaților PSRM

---

⁶ Curtea Constituțională a Republicii Moldova [Hotărârea nr. 7 privind controlul constituțional al anumitor prevederi a Legii nr. 1115-XIV din 5 Iulie 2000 de modificare a Constituției Republicii Moldova \(modalitatea de alegere a Președintelui\)](#) (Plângerea nr. 48b/2015), 4 Martie 2016.

⁷ Președintele a fost ales prin vot direct al cetățenilor din 1991 până în 2000, apoi de 3/5 din Parlament din 2000 până în 2016. În urma unei plângeri înaintate Curții Constituționale la 12 noiembrie 2015 de către 18 deputați ai fracțiunii parlamentare a Partidului Liberal Democrat din Moldova cu privire la constituționalitatea alegerii președintelui de către Parlament, la 4 martie 2016, Curtea Constituțională a decis că aceasta este neconstituțională, reintroducând alegerea sa prin vot direct și reinstituind dispozițiile abrogate în 2000.

⁸ Articolul 85, paragraful 1.

⁹ Compusă din Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS) și Partidul Demnitate și Adevărul (DA).

¹⁰ Moțiunea de cenzură a fost votată imediat după ce Parlamentul a respins proiectul de lege pentru modificarea Legii cu privire la Procuratură.

și PDM. În martie 2020, PSRM și PDM au semnat un acord oficial de coaliție, urmare a căruia PDM a primit cinci funcții ministeriale în Guvern.

Cu toate acestea, compoziția Parlamentului înaintea viitoarelor alegeri prezidențiale s-a schimbat considerabil de la alegerile parlamentare, cu divizarea fracțiunii blocului ACUM în fracțiunile PAS și DA; fracțiunea PDM a fost divizată în două, după ce fostul Președinte al Parlamentului, Andrian Candu, și alți șase deputați au creat grupul parlamentar Pro Moldova; iar alți deputați și-au schimbat apartenența partinică. Actuala coaliție de guvernare este compusă din fracțiunile parlamentare ale PSRM (37 mandate) și PDM (11 mandate), presupus susținuți de câțiva deputați neafiliați, pentru a menține o majoritate fragilă.

Alegerile prezidențiale din 1 noiembrie vin pe fundalul a numeroase provocări cu care se confruntă societatea din Republica Moldova, inclusiv încrederea scăzută în instituțiile statului și în sistemul judiciar, nivelul ridicat și persistent al corupției și un sistem judiciar deficitar. Desfășurarea unui proces electoral credibil, inclusiv și transparent, în conformitate cu standardele internaționale pentru alegeri democratice și a voinței alegătorilor din Moldova este un test crucial pentru democrație și statul de drept în Republica Moldova¹¹.

Este important să menționăm că alegerile prezidențiale de pe 1 Noiembrie vor avea loc în conformitate cu măsuri stricte de siguranță a sănătății, care au scopul de a proteja sănătatea alegătorilor, Birourilor Electorale ale Secțiilor de Votare, și ale altor factori electorali interesați, din cauza pandemiei globale COVID-19. Moldova are un număr ridicat de infecții și decese¹² și pandemia a avut un efect devastator asupra economiei țării până în momentul de față. Pandemia complică și mai mult lucrul administrației electorale, procesul de informare a alegătorilor de către candidați, precum și activitatea observatorilor. Autoritățile moldovenești se confruntă cu provocarea de a găsi un echilibru între protejarea sănătății publice și respectarea drepturilor cetățenilor moldoveni de a-și putea forma o opinie și de a-și exprima liber voința.

Cadrul legal și sistemul electoral

Republica Moldova este parte la tratate și convenții internaționale cheie.¹³ Constituția stabilește că voința poporului, exprimată prin intermediul alegerilor libere prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, va constitui baza puterii în stat¹⁴. Cadrul legal privind alegerile este constituit din

---

¹¹Vedeți, de exemplu, [Remarcile Înaltului Reprezentant/Vicepreședintelui Josep Borrell în timpul ședinței plenare a PE pe marginea implementării Acordului de Asociere cu UE](#), pe 20 Octombrie 2020; [Remarcile Subsecretarului pentru Afaceri Politice a Departamentului de Stat al SUA, David Hale](#) în întrevederile cu Președintele în exercițiu Dodon și fostul Premier, Sandu pe 13 Octombrie; și [Declarația Purtătorului de cuvânt a Comisiei Europene](#) pe 30 Septembrie. De asemenea, Declarația a 19 țări UE, pe 1 Noiembrie.

¹² La data scrierii acestui raport, Moldova se situa pe locul 31 din 217 țări și teritorii ale lumii în ceea ce privește numărul total de cazuri la 1 milion de locuitori și pe locul 21 în ceea ce privește decesele la 1 milion de locuitori.

¹³ Printre altele, Republica Moldova aderă la Convenția europeană a drepturilor omului; Pactul internațional privind drepturile civile și politice (ICCPR); Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW); Convenția privind drepturile politice ale femeii; Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD); Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD) etc.

¹⁴ Constituția Republicii Moldova, art. 38.

Codul electoral¹⁵ și din reglementările adoptate de Comisia Electorală Centrală (CEC), precum și o serie de alte legi, care sunt utilizate pentru a reglementa anumite aspecte ale procesului.

Alegerile prezidențiale din Republica Moldova sunt reglementate în principal de Codul Electoral și de legi aprobate de către Comisia Electorală Centrală, care este instituția principală, însărcinată cu implementarea procesului electoral¹⁶. Președintele Republicii Moldova este ales printr-un sistem majoritar în două scrutine, într-o circumscripție națională. Mandatul președintelui este de patru ani; președintele este o figură apolitică¹⁷ și o instituție neutră¹⁸. Un cetățean al Republicii Moldova cu drept de vot, cu reședința în Moldova timp de cel puțin 10 ani, cu vârsta de peste 40 de ani și cu cunoștințe ale limbii de stat¹⁹ este eligibil să se înregistreze în calitate de candidat.

Vârsta minimă pentru a fi eligibil de a se înscrie în calitate de candidat este relativ ridicată, în comparație cu alte modele, iar condiția de reședință în Republica Moldova este restrictivă pentru persoanele care locuiesc în străinătate. În același timp, rămâne neclar dacă se efectuează verificarea competenței lingvistice și care este modalitatea de verificare²⁰.

Pentru ca alegerile să fie valabile în primul tur de scrutin, este necesară participarea a cel puțin o treime din totalul alegătorilor înregistrați. În cazul în care această cerință legală nu este îndeplinită, prima încercare electorală va fi declarată nulă de către CEC și alegerile vor fi repetate în termen de două săptămâni²¹. Dacă cerința unei treimi din alegători este îndeplinită în primul tur al alegerilor, un candidat trebuie să obțină mai mult de jumătate din voturile valabil exprimate de alegătorii, care au participat la alegeri, pentru a câștiga. Dacă niciun candidat nu câștigă mai mult de jumătate din voturile valabil exprimate în primul tur de scrutin, are loc un al doilea tur de scrutin în două săptămâni, cu participarea celor doi candidați cu cel mai mare număr de voturi. Al doilea tur de scrutin este valabil indiferent de numărul total de participanți la vot și candidatul câștigător este cel care obține un număr mai mare de voturi.

Cadrul legal al alegerilor este în conformitate cu majoritatea standardelor internaționale și a bunelor practici. Cu toate acestea, cadrul legal electoral pe probleme specifice nu conține definiții juridice²², conține un vid procedural²³, sau neclarități în ce privește reglementarea diferitor

---

¹⁵ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 1381, din 08/12/1997, modificată, “Codul electoral al Republicii Moldova”.

¹⁶ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 1381, din 08/12/1997, modificată, “Codul electoral al Republicii Moldova”, art. 22, Atribuțiile generale ale Comisiei Electorale Centrale.

¹⁷ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, [Hotărârea](#) nr. 35, din 12/12/2017.

¹⁸ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, [Hotărârea](#) nr. 24, din 27/07/2017.

¹⁹ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 1381, din 08/12/1997, modificată, “Codul electoral al Republicii Moldova”, art. 110, Condițiile speciale pentru candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova.

²⁰ Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, [Opinia](#) nr. 848/2016, “Avizul comun asupra proiectului de lege privind modificările aduse codului electoral”, din 13/05/2016.

²¹ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 1381, din 08/12/1997, modificată, “Codul electoral al Republicii Moldova”, art. 120. Al doilea tur de scrutin. Prevederi speciale, par. 4.

²² Cum ar fi publicitatea electorală.

²³ De exemplu, începutul campaniei electorale.

chestiuni²⁴ și activități ale procesului electoral. Multe probleme și proceduri electorale, fie nu au o reglementare specifică și eficientă²⁵, fie nu sunt reglementate deloc²⁶.

Cadrul legislativ al Republicii Moldova suferă modificări în continuu, cauzate nu doar de activitatea legislativă a Parlamentului, ci și de revizuirile judiciare ale Curții Constituționale. Această caracteristică a cadrului legal s-a reflectat, în general, și asupra cadrului legal electoral.

În acest context, în anul premergător alegerilor, modificările cadrului legal au fost reduse la număr și nu au fost semnificative. Cadrul legal electoral din anul dinaintea alegerilor a suferit modificări la Codul electoral, Legea cu privire la partidele politice și reglementările CEC. Codul electoral a fost modificat de trei ori de la alegerile locale din 2019: cele două amendamente din februarie 2020 au fost minore și foarte tehnice, întrucât abordau obligațiile Comisiei Electorale Centrale²⁷ și atribuțiile președintelui CEC²⁸; modificările din iulie 2020 la Codul electoral au adus modificări procesului de înființare a secțiilor de votare și componentei birourilor electorale ale secțiilor de votare în străinătate²⁹.

Înainte de alegerile prezidențiale, a existat o inițiativă legislativă importantă privind alegerile,³⁰ care a fost promovată inițial de diferite organizații neguvernamentale. În timp ce proiectul de lege aborda chestiuni importante și substanțiale, asupra cărora ENEMO recomandase anterior să fie abordate, s-au remarcat încă unele neajunsuri. Mai mult decât atât, potrivit unui număr de interlocutori, această procedură legislativă nu a fost incluzivă, contrar celor mai bune practici și a recomandărilor ENEMO. Comisia de la Veneția a elaborat un aviz urgent cu privire la proiectul de lege³¹. Cu toate acestea, modificările legislative nu au fost adoptate și nu afectează alegerile prezidențiale.

În 2020, legea cu privire la „Partidele politice” a fost modificată³² în ce privește cerințele de înregistrare a partidelor politice, cauzată de decizia Curții Constituționale³³, care a declarat neconstituțional numărul minim impus de susținători pentru a constitui un partid politic.

---

²⁴ De exemplu, înființarea secțiilor de votare în străinătate, procedura de control a semnăturilor de sprijin, finanțarea politică și electorală, căile de atac judiciare eficiente pentru concurenți.

²⁵ De exemplu, utilizarea și utilizarea abuzivă a resurselor publice în timpul campaniei electorale.

²⁶ De exemplu, mediatizarea socială și online a campaniei electorale, activitatea guvernamentală care interferează cu campania electorală.

²⁷ Parlamentul Republicii Moldova, [Legea](#) nr. 38, din 28/02/20202, “Pentru modificarea unor acte normative”.

²⁸ Parlamentul Republicii Moldova, [Legea](#) nr. 6, din 06/02/2020, “Pentru modificarea unor acte normative”.

²⁹ Parlamentul Republicii Moldova, [Legea](#) nr. 162, din 20/07/20202, “Pentru modificarea unor acte normative”.

³⁰ Parlamentul Republicii Moldova, [Proiect de lege](#) nr.263, înregistrat la 19/06/2020, "Proiect de lege pentru modificarea unor acte normative".

³¹ Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, [Opinia](#) nr. 996, din 08/10/2020, “Opinia comună urgentă asupra proiectului de lege nr. 263, pentru modificarea Codului electoral, Codului contravențional și Codului serviciilor media audiovizuale”.

³² Parlamentul Republicii Moldova, [Legea](#) nr. 162, din 20/07/20202, “Pentru modificarea unor acte normative”.

³³ Curtea Constituțională, [Hotărârea](#) nr. 5, din 25/02/2020, “Privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi ale articolului 8 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice”.

Pentru acest proces electoral, CEC a aprobat noi reglementări și/sau modificări la mai multe reglementări existente: activitățile observatorilor³⁴, acoperirea mediatică³⁵, activitatea Consiliilor Electorale de Circumscripție³⁶ și a Birourilor Electorale ale Secțiilor de Votare³⁷, înregistrarea candidaților³⁸. De asemenea, în cadrul pregătirii acestui proces electoral, CEC a aprobat o decizie specifică privind responsabilitățile suplimentare ale autorităților administrative ale autorităților administrației publice centrale, locale și ale instituțiilor³⁹.

Pandemia COVID-19: restricții și măsuri care influențează alegerile

În Republica Moldova, Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică (CNESP) este o entitate publică interinstituțională împuternicită cu dreptul de a adopta decizii privind starea de urgență în sănătatea publică și, printre altele, deciziile sale sunt obligatorii pentru autoritățile administrației publice centrale și locale⁴⁰.

La sfârșitul lunii septembrie, CNESP a decis⁴¹ să fie emisă din nou stare de urgență în sănătate publică din data de 1 octombrie și în 26 de unități teritoriale a fost instituit “Codul roșu”. Această decizie a fost mai limitativă decât cea precedentă, în special pentru zonele roșii, ceea ce a îngreunat desfășurarea campaniilor electorale. În urma escaladării continue a numărului de cetățeni infectați cu coronavirus, această autoritate a adoptat o altă decizie la 13 octombrie 2020, despre creșterea numărului de zone roșii la 35 de unități teritoriale⁴².

În acest sens, CNESP a stabilit inițial o serie de limitări și cerințe pentru desfășurarea alegerilor, în luna august 2020⁴³, conținând măsuri cu privire la protecția tuturor participanților la procesul electoral, în scopul prevenirii și combaterii răspândirii infecției în timpul campaniei electorale și în ziua alegerilor.

În ceea ce privește ziua alegerilor, decizia CNESP a permis alegătorilor, care prezintă simptome acute de infecție respiratorie, să utilizeze votarea mobilă prin depunerea de către aceștia a cererilor

---

³⁴ Comisia Electorală Centrală, Hotărârea nr. 4261, din 17/09/2020, “Pentru modificarea punctului 9 al Regulamentului privind statutul observatorilor și procedura de acreditare a acestora, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 332/2006”.

³⁵ Comisia Electorală Centrală, Hotărârea nr. 4151, din 01/09/2020, “Privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova”.

³⁶ Comisia Electorală Centrală, Hotărârea nr. 4122, din 19/08/2020, “Pentru modificarea Regulamentului privind activitatea consiliului electoral de circumscripție, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1702/2018”.

³⁷ Comisia Electorală Centrală, Hotărârea nr. 4123, din 19/08/2020, “Pentru modificarea Regulamentului privind activitatea birourilor electorale ale secțiilor de votare, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1734/2018”.

³⁸ Comisia Electorală Centrală, Hotărârea nr. 4212, din 19/08/2020, “Pentru modificarea Regulamentului privind particularitățile desemnării și înregistrării candidaților la alegerile pentru funcția de președinte al Republicii Moldova, aprobat prin decizia Comisiei Electorale Centrale nr. 113/2016”.

³⁹ Comisia Electorală Centrală, Hotărârea nr. 4214, din 25/08/2020, “Cu privire la responsabilitățile suplimentare ale unor autorități ale administrației publice centrale, ale autorităților administrației publice locale, precum și ale unor instituții, ce țin de asigurarea desfășurării în bune condiții a alegerilor prezidențiale din 1 noiembrie 2020”.

⁴⁰ Guvernul Republicii Moldova, [Hotărârea](#) nr. 820, din 14/12/2009, “Cu privire la Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică”.

⁴¹ Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică, [Hotărârea](#) nr. 33, din 28/09/2020.

⁴² Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică, [Hotărârea](#) nr. 34, din 13/10/2020.

⁴³ Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică, [Hotărârea](#) nr. 24, din 12/08/2020.

în formă scrisă sau verbală⁴⁴. Dealtfel, Codul electoral reglementează că cererile alegătorilor pot fi depuse doar în scris, până în ziua alegerilor⁴⁵. Discrepanța dintre lege și decizia menționată lasă spațiu pentru posibile fraude⁴⁶, luând în considerare un număr mare prognozat de cereri de vot cu urna mobilă din cauza pandemiei.

În luna octombrie CNESP a adoptat o altă decizie, care a reglementat în continuare desfășurarea alegerilor. Aceasta a stabilit utilizarea măștilor de protecție respiratorie în secțiile de votare în ziua alegerilor. Pentru a garanta aplicarea acestei decizii în ziua alegerilor, CEC a aprobat bugetul pentru a asigura alegătorilor o mască de protecție gratuită la intrarea în secția de votare în ziua alegerilor, pentru a-și exercita dreptul de vot în condiții de siguranță⁴⁷. În plus, CNESP a stabilit măsuri de protecție pentru observatori și alte persoane implicate în procesul electoral.

Administrația Electorală

Alegerile prezidențiale vor fi gestionate de trei organe ale administrației electorale: Comisia Electorală Centrală (CEC), Consiliile Electorale ale Circumscripției Electorale (CECE) – 36⁴⁸ și Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare (BESV)⁴⁹ în total - 2.143. CEC supraveghează activitățile CECE și a BESV⁵⁰ și este responsabil pentru înregistrarea candidaților, compilarea și distribuirea listelor electorale, agregarea rezultatelor alegerilor, supravegherea finanțării campaniei și realizarea altor sarcini.

Comisia Electorală Centrală (CEC)

CEC este un organ permanent format din nouă membri, aleși pentru un mandat de cinci ani. Un membru este numit de președintele Republicii Moldova, ceilalți opt de Parlament, cu reprezentare

---

⁴⁴ Comisia Națională Extraordinară de Sănătate Publică, [Hotărârea](#) nr. 24, din 12/08/2020, “(...) 3.10. *Alegătorii care manifestă simptome ale infecției respiratorii acute vor putea exercita dreptul la vot la locul aflării, prin depunerea unei cereri la biroul electoral al secției de votare unde își are înregistrarea la domiciliu/reședință alegătorul. Cererile pot fi depuse în scris sau în formă verbală, începând cu 2 săptămâni înainte de ziua votării și până la ora 18:00 a zilei precedente votării. În ziua votării, cererile pot fi făcute până la ora 15:00.*”

⁴⁵ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 1381, din 08/12/1997, modificată, “Codul electoral al Republicii Moldova”, modificat, art. 60, “(4) *În cazul în care alegătorul, din motive de sănătate sau din alte motive temeinice, nu poate veni în localul de votare, biroul electoral al secției de votare desemnează, la cererea scrisă a acestuia, cel puțin 2 membri ai biroului care se deplasează cu o urnă de vot mobilă și cu materialul necesar votării la locul unde se află alegătorul pentru ca acesta să voteze. Cererile pot fi făcute în scris, începând cu 2 săptămâni înainte de ziua votării și pînă la ora 18.00 a zilei precedente votării.*”

⁴⁶ Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, [Opinia](#) nr. 190/2002, “Cod de bune practici în materie electorală”, “40. *Utilizarea urnelor mobile de vot nu este recomandată, deoarece este însoțită de un risc mare de fraudă. Totuși, în cazul în care acestea sunt utilizate, trebuie respectate niște condiții stricte pentru a preveni orice fraudă, inclusiv însoțirea lor de către câțiva membri ai comisiei electorale din secția de votare, reprezentanți ai diferitor grupuri politice.*”, din 30/10/2002.

⁴⁷ Comisia Electorală Centrală, [Hotărârea](#) nr. 4375, din 17/10/2020, “cu privire la asigurarea măsurilor de protecție în procesul de vot la alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020”.

⁴⁸ Numerotarea CECE-urilor se ridică la 37, dar doar 36 dintre ele au fost instituite. CECE Nr. 3, desemnat pentru deschiderea BESV-urilor în Bender, nu a fost stabilit. CECE Nr. 37 acoperă secțiile de votare stabilite pentru alegătorii care locuiesc pe malul stâng al râului Nistru.

⁴⁹ În ultimele alegeri la nivel național (Parlamentare) din 2019, au existat 2.141 BESV, în ultimele alegeri prezidențiale din 2016 - 2081.

⁵⁰ Art. 108 din Codul Electoral.

proporțională a majorității parlamentare și a opoziției. Președintele, vicepreședintele și secretarul CEC sunt aleși dintre membrii Comisiei cu majoritatea voturilor din numărul total al membrilor⁵¹. În iunie 2019, componența CEC a fost schimbată, iar noul președinte, vicepreședinte și secretar și-au început activitatea. Scrutinul prezidențial din acest an este al doilea la număr gestionat de componența actuală a CEC, după alegerile locale generale locale din 2019. ENEMO constată că, din componența actuală CEC, niciun membru nu este femeie.

CEC gestionează organizarea generală a procesului electoral și organizează activitatea Organelor de Gestionarea a Alegerilor (OGA) de nivel inferior. De asemenea, elaborează și aprobă regulamente și ghiduri electorale, care vizează îmbunătățirea procesului electoral⁵², asigură verificarea și compilarea listelor electorale, păstrează controlul asupra Registrului de Stat al Alegătorilor și îl actualizează, supraveghează implementarea campaniilor echitabile, implementează regulamente pentru facilitarea finanțării campaniei electorale, organizează coordonarea Zilei Alegerilor, colectează și prezintă rezultatele alegerilor și examinează contestațiile legate de alegeri cu privire la activitatea OGA de nivel inferior.

Întrucât pandemia COVID a forțat OGA să schimbe și să adapteze operațiunile, autoritățile electorale naționale au organizat sesiuni parțial online. Sesiunile CEC sunt transmise în direct pe site și pe pagina oficială de Facebook. CEC a publicat Ordinea următoarelor sesiuni din timp și a oferit draft-ul proiectelor de decizii înainte de fiecare sesiune. Deciziile CEC ar trebui să fie plasate pe site-ul web în mai puțin de 24 de ore conform legii. ENEMO remarcă faptul că această cerință este, în general, respectată.

Site-ul CEC-ului conține informații în limba de stat, în timp ce unele informații sunt plasate și în limbile rusă/engleză. Site-ul web prezintă text redimensionabil și alte formate reglabile, pentru a îmbunătăți accesibilitatea (lizibilitatea) pentru persoanele cu deficiențe de vedere. În ceea ce privește activitatea pe rețelele sociale a CEC la aceste alegeri, doar contul de Facebook este actualizat periodic.

Majoritatea aspectelor alegerilor sunt gestionate în conformitate cu cerințele și termenele legale la nivel central. Până în prezent, CEC nu a furnizat nicio recomandare pentru a atenua riscurile pentru sănătatea publică în timpul activităților specifice necesare desfășurării alegerilor, deoarece instrucțiunile privind organizarea și desfășurarea alegerilor în contextul pandemiei COVID-19 au fost emise de CNESP.

Cu toate acestea, unele măsuri ale CNESP nu sunt pe deplin conforme cu legislația electorală, lipsește claritatea și complică, în mod nejustificat, anumite aspecte ale procesului. Ne îngrijorează, în mod deosebit, competențele conferite președintelui BESV și anume: faptul că președintele BESV este singura autoritate care poate înlocui ceilalți membri ai Biroului și chiar operatorii SIAS la un moment dat, dacă aceștia prezintă simptome ale virusului, ceea ce ar putea afecta procesul general de votare, mai ales dacă nu se desfășoară cu bună-credință. În același timp, actuala decizie a CNESP prevede că votul va începe la 8:00, în timp ce legea prevede deschiderea Secțiilor de

---

⁵¹Art. 16-17 din Codul Electoral.

⁵²Art. 22 Cod Electoral.

Votare la 7:00. CEC nu a manifestat o abordare proactivă pentru a clarifica aceste neconcordanțe împreună cu CNESP.

Mulți interlocutori MOA ENEMO și-au exprimat îngrijorarea cu privire la mai multe decizii CEC despre care se presupune că sunt motivate politic, în special Decizia privind formarea Secțiilor de Votare în străinătate și Circulara CEC. Pe de altă parte, Decizia CEC privind limitarea transportării alegătorilor din Transnistria de către partide politice/concurenți electorali⁵³ este un pas înainte pentru a restricționa posibila influențare a alegătorilor și cumpărarea voturilor.

CEC și Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral (CICDE) desfășoară campanii de informare și educare a alegătorilor la nivel național, realizează o serie de programe de instruire pentru părțile interesate din domeniul alegerilor și publică informații legate de procesul electoral pe site și pe rețelele sociale. În plus, pentru a educa alegătorii, CICDE a lansat podcast-uri și videoclipuri scurte.

Consiliile Electorale de Circumscripție Electorală (CECE)

Pentru aceste alegeri au fost înființate 36⁵⁴ de Consilii Electorale de Circumscripție Electorală (CECE). Conform legii, CECE-urile sunt formate dintr-un număr impar de membri, între 7 și 11⁵⁵ nominalizați de instanțele și consiliile locale, precum și de partidele parlamentare. La toate nivelurile, reprezentarea partidelor politice în comisiile electorale ar trebui să fie proporțională cu reprezentarea lor în Parlament. În termen de trei zile de la înființarea lor, CECE-urile vor alege prin vot secret un președinte, vicepreședinte și secretar printre membrii lor și vor comunica fără întârziere rezultatele la CEC⁵⁶.

Printre altele, principalele responsabilități ale CECE-urilor sunt constituirea BESV-urilor, prin furnizarea sprijinului metodologic și logistic necesar, gestionarea eventualelor plângeri împotriva activităților BESV și totalizarea rezultatelor alegerilor de la BESV-urile aflate sub jurisdicția lor.

Observatorii ENEMO au raportat că, în general, CECE-urile au funcționat eficient și în timp util pentru a organiza alegerile. Cu toate acestea, în unele cazuri, observatorii au sesizat că CECE-urile au plasat cu întârziere deciziile la dispoziția publicului. ENEMO constată că o secțiune dedicată deciziilor CECE pe pagina web a CEC, care a existat pentru ultimele două alegeri, nu există pentru aceste alegeri. ENEMO consideră acest lucru un pas în urmă în ceea ce privește transparența și informarea publicului. Reprezentarea femeilor la nivelul CECE este mare, întrucât 212 membri CECE sunt femei, în timp ce bărbații constituie 114 membri.

Birourile Electorale ale Secției de Votare (BESV-uri)

---

⁵³Aceasta a fost în conformitate cu Hotărârea Curții Constituționale a Moldovei adoptată la 13 decembrie 2016, <http://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=926&t=Media/News/Results-of-Alegeri-prezidentiale-confirmate-de-Curtea-Constituțională-a-Moldovei>.

⁵⁴Numerotarea CECE-urilor se ridică la 37, dar doar 36 dintre ele au fost instituite. CECE 3, desemnat pentru deschiderea BESV-urilor în Bender, nu a fost stabilit. CECE Nr. 37 acoperă secțiile de votare stabilite pentru alegătorii care locuiesc pe malul stâng al râului Nistru.

⁵⁵Conform situației actuale, în afară de CECE nr.1 care are 11 membri, toate celelalte CECE-uri au 9 membri.

⁵⁶Art.28 Cod Electoral.

Potrivit Articolului 30 din Codul Electoral, secțiile de votare sunt înființate de CECE-uri cu cel puțin 35 de zile înainte de ziua alegerilor în localități, în baza recomandărilor făcute de către primari. Secțiile de votare vor avea între 30 și 3.000 de alegători, deși acest plafon poate fi depășit cu până la 10 la sută, de asemenea, la propunerea primarilor. De regulă, Secțiile de Votare (SV) sunt înființate în spațiile publice și sunt echipate astfel încât să faciliteze accesul persoanelor în vârstă și al persoanelor cu dizabilități. De asemenea, SV speciale pot fi înființate în spitale, stațiuni balneare, maternități, aziluri și case pentru bătrâni. Aceste SV vor avea cel puțin 30 de alegători.

Birourile Electorale ale Secțiilor de Votare sunt constituite de către CECE cu cel puțin 25 de zile înainte de ziua alegerilor și activează până pe 6 octombrie, toate BESV-urile au fost formate pe lângă CECE-uri, în conformitate cu cerințele legii de a avea cel puțin 5 și maximum 11 membri. BESV-urile sunt stabilite pentru fiecare scrutin electoral⁵⁷, iar membrii Birourilor sunt desemnați de către Consiliile locale și partidele parlamentare.

Instruirea pentru membrii comisiei BESV a fost organizată înainte de alegeri. ENEMO a observat că membrii comisiei păreau, în general, mulțumiți de conținutul și calitatea instruirii online, în afară de BESV-urile formate pentru alegătorii din Transnistria, unde instruirea unor Birouri nu a fost realizată în perioada monitorizată. Cu toate acestea, a fost remarcată și lipsa de accent pe procedurile din ziua alegerilor, cu un accent deosebit pe măsurile de precauție pentru a garanta votul sigur în ceea ce privește pandemia COVID, ceea ce ar putea duce la un nivel inegal de pregătire și implementare a votului în ziua alegerilor.

CEC, în cooperare cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, a stabilit, pe 26 septembrie 2020⁵⁸, organizarea a 139 de secții de votare în străinătate, în 36 de state. Numeroși interlocutori ENEMO, atât din rândul candidaților politici, cât și din rândul reprezentanților societății civile, și-au exprimat îngrijorarea cu privire la această decizie, în special acuratețea metodologiei și a datelor utilizate de CEC pentru a stabili numărul și locațiile Secțiilor de Votare din străinătate. Conform deciziei CEC nr. 4300, au fost utilizate următoarele trei criterii, pentru a determina numărul și locația Secțiilor de Votare din străinătate: 1) numărul alegătorilor care au participat la alegerile anterioare și au avut loc în circumscripția națională; 2) informații despre numărul alegătorilor înregistrați prealabil, care au reședința în străinătate și 3) informațiile obținute de la Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene de la autoritățile competente din țările de reședință ale cetățenilor Republicii Moldova, cu privire la numărul și locul de reședință al acestora

---

⁵⁷ Art.30 Cod Electoral.

⁵⁸ Conform deciziei CEC nr. 4300 și Anexa, https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-constituirea-sectiilor-de-votare-in-strainatate-pentru-2751_97799.html, 30 de Secții de Votare au fost stabilite în Italia (spre deosebire de 25 pentru alegerile prezidențiale din 2016 sau 29 pentru alegerile parlamentare din 2019); 17 în Federația Rusă (spre deosebire de 8 pentru alegerile prezidențiale din 2016 sau 11 pentru alegerile parlamentare din 2019); 13 în România (spre deosebire de 11 pentru alegerile prezidențiale din 2016 sau 12 pentru alegerile parlamentare din 2019); 12 în Statele Unite ale Americii (spre deosebire de 7 pentru alegerile prezidențiale din 2016 sau 12 pentru alegerile parlamentare din 2019); 8 în Franța (spre deosebire de 6 pentru alegerile prezidențiale din 2016 sau 7 pentru alegerile parlamentare din 2019); 7 în Regatul Unit al Marii Britanii (spre deosebire de 2 pentru alegerile prezidențiale din 2016 sau 4 pentru alegerile parlamentare din 2019); 6 pentru Germania (spre deosebire de 2 pentru alegerile prezidențiale din 2016 și pentru alegerile parlamentare din 2019) și 4 în Irlanda (spre deosebire de 1 pentru alegerile prezidențiale din 2016 și 2 pentru alegerile parlamentare din 2019); 3 pentru Portugalia (spre deosebire de 4 pentru alegerile prezidențiale din 2016 și 5 pentru alegerile parlamentare din 2019). Pentru celelalte state, numărul SV-urilor pentru alegerile prezidențiale din 2020 în străinătate este similar cu cele deschise în 2016 și 2019.

Conform datelor agregate de CEC, la alegerile prezidențiale din 2016⁵⁹ - 138.281 de persoane au votat în străinătate, în timp ce la alegerile parlamentare din 2019⁶⁰ - 74.376 pentru scrutinul uninominal și 76.121 pentru segmentele proporționale ale alegerilor.

Interlocutorii menționați au lansat acuzații cu privire la faptul că procesul de înregistrare prealabilă a fost fraudat intenționat în Federația Rusă, cu scopul de a crește artificial numărul de alegători înregistrați prealabil pentru a avea o bază factologică de a crește numărul de Secții de Votare pentru alegerile prezidențiale din 2020 în această țară. Conform comunicatului de presă al CEC din 16 septembrie 2020⁶¹, peste 5.800 de alegători s-au înregistrat prealabil în Federația Rusă pentru viitoarele alegeri prezidențiale din 2020. În următorul comunicat de presă emis de CEC la același subiect din 17 septembrie⁶², a fost anunțat doar numărul total de 60.030 de înregistrări prealabile.

Votul în afara țării poate, de asemenea, suferi modificări, în funcție de evoluția pandemiei COVID-19. Nu există nicio garanție că toate Secțiile de Votare prevăzute vor putea organiza procesul de votare și/sau vor fi deschise pentru vot în contextul restricțiilor crescute legate de pandemie în țările-gazdă. Până la 5.000 de buletine de vot se emit pentru Secțiile de Votare în străinătate.

În contextul alegerilor prezidențiale din 1 noiembrie 2020 au fost stabilite 42 de Secții de Votare pentru alegătorii de pe malul stâng al râului Nistru. Alegătorii din regiunea transnistreană au fost atribuiți CECE-ului Nr. 37. Numărul de Secții de Votare pentru regiunea transnistreană a crescut de la 30 la alegerile prezidențiale din 2016, până la 42 pentru scrutinul din acest an, în timp ce 47 de Secții de Votare au fost stabilite pentru alegerile parlamentare din 2019.

Numărul total de voturi valabil exprimate de cetățenii, care au reședința în Transnistria în timpul alegerilor parlamentare din 2019 a fost de 35.416 pentru uninominale și 33.029 pentru proporționale, potrivit CEC⁶³. În 2016, în timpul alegerilor prezidențiale din 30 octombrie, 6.964 de cetățeni din Transnistria au votat în primul tur și 16.728 în cadrul celui de-al doilea, din 13 noiembrie 2016⁶⁴.

Stabilirea Secțiilor de Votare în Transnistria a făcut obiectul unei plângeri oficiale a unui concurent electoral, care și-a exprimat îngrijorarea cu privire la criteriile urmate de CEC în stabilirea acestor secții de votare și transparența procesului desfășurat. Instanțele au respins plângerea din motive procedurale și au lăsat în vigoare deciziile CEC în această privință. În același timp, MOA ENEMO

---

⁵⁹ https://a.cec.md/ro/rezultate-alegeri-prezidentiale-turul-ii-excel-3223_90359.html

⁶⁰ Numărul total de voturi valid exprimate de cetățenii din străinătate, în timpul alegerilor parlamentare din 2019 este, după cum urmează: CECE 49 (Sistem proporțional) – 7.606 / CECE 49 (Sistem uninominal) – 7.352; CECE 50 (sistem proporțional) – 62.273 / CECE 50 (sistem uninominal) – 61.840; CECE 51 (Sistem proporțional) - 4242 / CECE 51 (Sistem uninominal) - 4497. Numărul total de 74.376 pentru proporțional și 76.121 pentru segmentul uninominal. <https://a.cec.md/ro/harta-rezultatelor-peste-hotarele-republicii-moldova-4297.html>

⁶¹ https://a.cec.md/ro/astazi-se-incheie-perioada-de-inregistrare-prealabila-2781_97702.html

⁶² https://a.cec.md/ro/peste-60-de-mii-de-cetateni-ai-republicii-moldova-2781_97708.html

⁶³ CECE 47 Transnistria 1 (Sistem proporțional) – 16.010 / CECE 47 Transnistria 1 (Sistem uninominal) – 16.729; CECE 48 Transnistria - Tiraspol (Sistem proporțional) – 17.019 / CECE 48 Transnistria - Tiraspol (Uninominal) – 18.687. Datele totale sunt: 35.416 (uninominal) și 33.029 (proporțional).

⁶⁴ Raportul CEC privind rezultatele alegerilor pentru funcția de președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016, aprobat prin decizia CEC nr. 572 din 18.11.2016. https://a.cec.md/ro/privind-approbarea-raportului-cu-privire-la-rezultatele-alegerilor-pentru-functia-2751_85873.html

remarcă faptul că, în unele dintre localitățile desemnate⁶⁵ Secțiile de Votare pentru alegătorii care locuiesc în Transnistria, autoritățile locale au opus rezistență amplasării secțiilor de votare, invocând îngrijorări cu privire la sănătatea publică și posibilitatea de a face presiuni în comunitățile lor.

Înregistrarea alegătorilor

Moldova are un sistem pasiv de înregistrare a alegătorilor. Cetățenii cu vârsta de cel puțin 18 ani împliniți până în ziua alegerilor sunt eligibili pentru a vota, cu excepția celor privați legal de acest drept printr-o hotărâre judecătorească definitivă.

Alegătorii, care din motive de sănătate sau orice alt motiv justificat (pacienții care stau acasă, vârstnici etc.) nu pot vota direct la secția de votare, au posibilitatea de a depune o cerere și de a vota la locul de ședere/reședință. Votarea mobilă este asigurată și alegătorilor plasați la domiciliu sau în spitale, din cauza circumstanțelor COVID.

Votul mobil va fi asigurat, de asemenea, alegătorilor care vor prezenta sau vor fi suspectați că prezintă cele mai comune simptome COVID în timpul verificării temperaturii până la ora 15:00 în ziua alegerilor. După ora 15:00, acei alegători cu simptome vizibile vor avea voie să voteze, folosind un „coridor prioritar”⁶⁶.

Listele de alegători

Listele alegătorilor (LA) sunt compilate în baza informațiilor din Registrul de Stat al Alegătorilor, care este extras din Registrul de Stat al Populației, menținut de Agenția pentru Serviciul Public. LA includ toți alegătorii care au domiciliul sau reședința într-un anumit sector/teritoriu. Datele și informațiile conținute de Registrul de Stat al Alegătorilor sunt concepute exclusiv pentru procesele electorale și sunt accesibile pe site-ul CEC, fiecare alegător având acces doar la datele sale personale. Reprezentanții candidaților au, de asemenea, dreptul de a verifica corectitudinea listelor alegătorilor⁶⁷ și de a le contesta.

Potrivit CEC, pe data de 8 octombrie Registrul de Stat al Alegătorilor a inclus 3.287.140 de alegători pentru viitoarele alegeri ⁶⁸. Din numărul total de alegători:

- 2.798.306 sunt alocați unităților administrativ-teritoriale de nivel II din țară, sunt alegători cu reședința sau cu domiciliu înregistrat⁶⁹;
- 256,203 alegători din Transnistria;
- 232.631 alegători care nu au nici domiciliul și nici reședința înregistrată, inclusiv cei care au emigrat în străinătate.

---

⁶⁵ Hagimus, raionul Căușeni, Gura Bicului.

⁶⁶ Decizia Comisiei naționale extraordinare de sănătate publică nr. 34 din 13 octombrie 2020.

⁶⁷ Art. 45, para 2 din Codul Electoral.

⁶⁸ https://a.cec.md/ro/numarul-total-de-alegatori-inscrisi-in-registrul-de-stat-2781_97882.html

⁶⁹ Conform legii, acești alegători pot solicita un certificat cu drept de vot pentru a vota într-o localitate diferită de reședința cu o zi înainte de Ziua Alegerilor.

Alegătorii din Transnistria și cei fără o adresă înregistrată nu sunt incluși în lista de bază a alegătorilor și vor fi înregistrați în listele electorale suplimentare în ziua alegerilor.

LA sunt afișate la sediul BESV, precum și pe site-ul CEC-ului⁷⁰, iar alegătorii își pot verifica datele până la 31 octombrie. Cetățenii pot depune o reclamație sau o cerere de corectare în cazul în care observă discrepanțe sau greșeli în datele lor personale (sau dacă nu sunt incluși în LA). Ultima zi de solicitare a corectărilor este ziua care precede ziua alegerilor. Cererile de corectare a listei alegătorilor ar trebui examinate în termen de 24 de ore de către OGA relevant, iar decizia acesteia poate fi atacată în instanță, în cazul în care cererea este respinsă.

LA sunt afișate la sediul BESV-urilor, precum și pe site-ul CEC-ului, iar alegătorii își pot verifica datele până la 31 octombrie. Cetățenii pot depune o reclamație sau o cerere de corectare în cazul în care observă discrepanțe sau greșeli în datele lor personale (sau dacă nu sunt incluși în LA). Ultima zi de solicitare a corecțiilor este ziua care precede ziua alegerilor. Cererile de corectare a listei alegătorilor ar trebui examinate în termen de 24 de ore de către OGA relevant, iar decizia acesteia poate fi atacată în instanță, în cazul în care cererea este respinsă.

CEC-ul generează LA prin intermediul Sistemului de Informații Automatizate de Stat „Alegeri” (SAIS-E). BESV folosesc SAIS-E pentru a identifica alegătorii și pentru a controla votarea multiplă⁷¹.

Conform legii, alegătorii ar trebui să fie înștiințați cu cel puțin 20 de zile înainte de ziua alegerilor cu privire la locul SV în care sunt desemnați să voteze⁷². În același timp, în conformitate cu articolul 55 din CE, BESV trebuie să anunțe ora și locul votării cu cel mult 10 zile înainte de ziua alegerilor. Observatorii ENEMO au raportat că multe OGA-uri din toată țara nu au oferit alegătorilor informațiile necesare prin intermediul invitațiilor individuale. Acest aspect este deosebit de important, deoarece administrația electorală trebuia să schimbe locația a peste 200 de secții de votare, transferându-le din grădinițe și din unitățile de învățământ, în conformitate cu recomandările CNESP.

Alegătorii din străinătate sunt eligibili să voteze în SV stabilite în reprezentanțele diplomatice din străinătate, precum și în locațiile suplimentare propuse de autoritățile țării gazdă. Cu toate acestea, rămâne o problemă dacă BESV vor putea informa alegătorii din străinătate la timp despre locația SV, din cauza restricțiilor pandemice COVID-19 din multe țări.

Alegătorii din străinătate sunt eligibili să voteze în SV stabilite în reprezentanțele diplomatice din străinătate, precum și în locațiile suplimentare propuse de autoritățile țării gazdă. Cu toate acestea, rămâne o problemă dacă BESV vor putea informa alegătorii din străinătate la timp despre locația SV, din cauza restricțiilor pandemice COVID-19 din multe țări.

Înregistrarea candidaților

---

⁷⁰ <http://liste.cec.md>

⁷¹ În plus, alegătorii care sunt incluși în LE suplimentare vor trebui să semneze o declarație pe proprie răspundere împotriva votării multiple, a cărei model a fost adoptat prin Decizia CEC 4374 din 17 octombrie 2020.

⁷² Art.45 a Codului Electoral.

Orice cetățean cu drept de vot și cu vârsta de peste 40 de ani, care a locuit pe teritoriul Republicii Moldova minim 10 ani și care vorbește fluent limba oficială de stat, poate candida la funcția de Președinte al Republicii Moldova. Legislația nu explică modul în care, și dacă în general, are loc o evaluare a stăpânirii limbii de stat⁷³ de către candidați. De asemenea, cerința impusă candidaților de a avea o reședință cu o durată atât de lungă are un caracter de natură restrictivă, care nu este în conformitate cu standardele internaționale impuse în vederea desfășurării unor alegeri democratice, precum și cu bunele practici internaționale⁷⁴.

Procesul de desemnare a candidaților începe cu 60 de zile înainte de ziua alegerilor și se termină cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor. Potențialii candidați sunt prezentați prin auto-nominalizare, de către un partid politic sau un bloc electoral. Pentru a fi înregistrat în calitate de concurent, fiecare candidat eligibil trebuie să depună la Comisia Electorală Centrală o listă de subscripție⁷⁵. Așa cum se statuează în diferite convenții internaționale, “*dacă unui candidat i se impune condiția de a avea un număr minim necesar de susținători pentru a fi desemnat, această cerință trebuie să aibă caracter rezonabil și să nu acționeze ca o barieră în accesarea la candidatură*”⁷⁶.

În Moldova, un alegător poate susține doar un candidat, ceea ce reprezintă o restricție care periclitează pluralismul politic⁷⁷. Cerința legală⁷⁸ ca un cetățean să poată oferi semnătura sa doar în susținerea unui singur candidat poate fi considerată o restricție ce limitează pluralismul politic⁷⁹. Numărul de semnături necesare în susținerea candidatului este relativ scăzut comparativ cu alte practici⁸⁰. Cu toate acestea, orice candidat trebuie să depună între 15.000 și 25.000 de semnături ale alegătorilor care îl susțin, provenind din cel puțin 18 unități administrativ-teritoriale de nivelul 2 și cu cel puțin 600 semnături din fiecare unitate.

Listele de subscripție ale susținătorilor trimise la CEC de către candidați sunt supuse diferitor verificări, inclusiv pentru semnături de susținere false și repetate. După eliminarea semnăturilor „nevalide”, dacă numărul total de semnături scade de pragul admis de prevederea legală, candidatul urmează să nu fie înregistrat⁸¹.

---

⁷³ Art. 13 din Constituție declară că „*Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească bazată pe alfabetul latin.*”

⁷⁴ Paragraful 24 al Documentului OSCE Copenhaga din 1990, secțiunea I.1.1.1.d.iii. din Codul Bunelor Practici.

⁷⁵ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 667, din 08/12/1997, modificată, “Codul Electoral al Republicii Moldova”, modificat, Articolul 113. Condițiile speciale pentru listele de subscripție“(1) *“(1) Pentru a fi înregistrați de Comisia Electorală Centrală, toți candidații la funcția de Președinte al Republicii Moldova depun liste de subscripție, care conțin semnăturile a cel puțin 15000 și nu mai mult de 25000 de alegători din cel puțin jumătate din numărul unităților administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova și corespund altor prevederi ale prezentului cod.(2) Se consideră conforme cu alin.(1) unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi ale Republicii Moldova în care au fost colectate nu mai puțin de 600 de semnături.*”

⁷⁶ UN (CCPR): Comentariul General Nr. 25: Dreptul de a Participa la Afacerile Publice, Dreptul la Vot și Dreptul la Acces Egal la Serviciile Publice (Articolul 25), para. 17.

⁷⁷ Paragraful 3 din Convenția de la Copenhaga 1990, OSCE, care statuează că statele membre “*recunosc importanța pluralismului în ceea ce privește organizațiile politice*”.

⁷⁸ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 667, din 08/12/1997, modificată, “Codul Electoral al Republicii Moldova”, modificat, Art. 42, para. 5.

⁷⁹ Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, [Opinie](#) Nr. 848, “Avizul comun privind proiectul de lege privind modificarea Codul electoral”, din data de 13/05/2016.

⁸⁰ Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, [Opinie](#) Nr. 848, “Avizul comun privind proiectul de lege privind modificarea Codul electoral”, din data de 13/05/2016..

⁸¹ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 667, din 08/12/1997, modificată, „Codul electoral al Republicii Moldova”, art. 113, „Condiții speciale pentru listele de subscripție”.

Procesul de colectare a semnăturilor s-a dovedit a fi împovărat pentru alegerile care urmează, având și mai multe provocări din cauza pandemiei COVID. Cinci candidați au depus plângeri la Curtea de Apel Chișinău cu privire la înregistrarea candidaților și doar unul dintre aceștia a mers la Curtea Supremă. Chiar și după analiza judiciară, niciunul dintre candidații reclamanți nu a fost înregistrat în calitate de concurent. Aceste plângeri s-au referit în cea mai mare parte la problemele de colectare a semnăturilor cu care s-au confruntat candidații din cauza pandemiei curente.

13 grupuri de inițiativă, reprezentând cât mai mulți candidați posibili, s-au înregistrat inițial la CEC. Cu toate acestea, colectarea semnăturilor s-a dovedit a fi împovărată, în special pentru candidații independenți, întrucât trei din cei patru candidați care nu puteau aduna numărul necesar de semnături erau independenți. Singurul candidat independent formal care concurează la aceste alegeri este președintele în exercițiu, care este susținut pe scară largă și în mod deschis de către PSRM.

Listele de subscripție a doi candidați au fost contestate, dar au fost înregistrate după ce s-a arătat că un număr de semnături, considerate inițial nevalide, erau în schimb valide. Acest fapt a scos la iveală imperfecțiunile în procesul de verificare a semnăturilor, proces care este susceptibil discreției și erorilor umane, și poate fi utilizat în mod discreționar, rezultând într-o posibilă înlăturare nejustificată a candidaților de la candidarea la alegeri. În urma examinării documentelor și a semnăturilor colectate, opt candidați au fost înregistrați de către CEC, inclusiv două femei.

Campania Electorală și Finanțarea Campaniei

În perioada campaniei electorale, șansele trebuie să fie acordate în egală măsură atât partidelor, cât și candidaților. Aceasta se manifestă printr-o atitudine neutră din partea instituțiilor centrale și locale în timpul activităților lor instituționale⁸². Din acest punct de vedere, Codul Electoral oferă garanții care interzic utilizarea resurselor publice în scop electoral⁸³.

După cum prevede legea electorală⁸⁴, concurenții pot începe oficial campania doar după ce Comisia Electorală Centrală îi înregistrează. În urma înregistrării, dreptul la campanie este acordat partidelor și blocurilor electorale, candidaților și reprezentanților autorizați ai acestora, organizațiilor social-politice și cetățenilor Republicii Moldova⁸⁵.

Campania a început pe 2 octombrie și va lua sfârșit pe 30 octombrie, când va începe ziua tăcerii electorale. Codul Electoral interzice campania în perioada între termenul limită de înregistrare a candidaților și începutul oficial al campaniei. Cu toate acestea, întrucât termenul limită pentru depunerea listelor de semnături este cu o zi înainte de începerea campaniei, o potențială înregistrare tardivă a unui candidat (din cauza timpului necesar pentru CEC de a verifica semnăturile sau

---

⁸²Comisia Europeană pentru Democrație prin Lege, [Avizul nr. 190/2002](#), „Codul de bune practici în materie electorală”.

⁸³Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 1381, din 08/12/1997, modificată, „Codul Electoral al Republicii Moldova”, art. 52, para. 7.

⁸⁴Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr 1381, din data de 08/12/1997, modificată, „Codul Electoral al Republicii Moldova”, art. 52, para. 4, „*Campania electorală va fi permisă numai după ce candidatul a fost înregistrat de către organul electoral.*”

⁸⁵Articol 52, para 1 a Codului Electoral.

potențialele contestații în cazul în care CEC nu înregistrează un candidat), este posibil ca unul sau mai mulți candidați să înceapă campania mai târziu decât alții. Acest fapt îi pune într-o situație inegală. Acest lucru este contrar celor mai bune practici⁸⁶ și o astfel de situație s-a întâmplat cu doi candidați în aceste alegeri⁸⁷. Procesul de verificare a semnăturilor care nu a luat sfârșit înainte de începerea oficială a campaniei a cauzat situația în care nu tuturor candidaților le-au fost oferite șanse egale de a face campanie. ENEMO constată că o astfel de practică nu oferă șanse egale pentru candidați să transmită cetățenilor pozițiile sale și să concureze pentru voturi⁸⁸.

ENEMO a observat că, în general, candidații au respectat începerea campaniei după înregistrarea oficială. Cu toate acestea, noțiunea strict definită a unei campanii lasă loc pentru pre-campanii deghizate, atunci când mesajele prezentate cetățenilor nu îi invită în mod direct să voteze⁸⁹ pentru un anumit candidat. Potrivit mai multor interlocutori, în perioada de colectare a semnăturilor candidații utilizau oportunitatea de a se promova în fața alegătorilor, înainte să fie formal înregistrați.

La început, campania a fost destul de discretă, dar s-a intensificat pe măsură ce se apropie Ziua Alegerilor. Activități de la ușă la ușă, câteva mitinguri și o serie de panouri publicitare au devenit vizibile în primele zile după înregistrarea oficială a candidaților. O cantitate considerabilă de publicitate achitată pe rețelele de socializare a fost, la fel, observată în prima perioadă de campanie, și anume pe Facebook și YouTube.

Per ansamblu, campania electorală poate fi evaluată ca fiind pașnică și calmă, deși cazurile de utilizare a limbajului ofensator sau a tacticilor de campanie negativă⁹⁰ sunt folosite de concurenți pentru a-și discredita oponentii. Mesajele principalilor candidați au fost axate pe probleme sociale și economice, orientarea geopolitică a țării, proiecte de infrastructură și corupție. Cu toate acestea, multe subiecte de campanie nu intră în mandatul direct al Președintelui.

Codul Electoral conține prevederi împotriva abuzului în serviciu, sau a resurselor administrative în perioada electorală⁹¹. Până în prezent, nu au existat cazuri raportate oficial în care să se fi aplicat prevederi din această lege⁹². ENEMO MOA a observat cazuri de utilizare a avantajelor funcției

---

⁸⁶Codul Bunelor Practici al Comisiei de la Veneția în materie electorală I.1.3.v.

⁸⁷Octavian Ticu și Dorin Chirtoacă au fost înregistrați la 5 octombrie. <https://a.cec.md/ro/candidati-inregistrați-7618.html>

⁸⁸Comisia de la Veneția, CDL-AD(2016)021-e, Republica Moldova, adoptat de Consiliul Alegerilor Democratice în cea de-a 55-a sa ședință (Veneția, 9 iunie 2016) și de Comisia de la Veneția în cadrul celei de-a 107-a sesiuni plenare (Veneția, 10-11 iunie 2016).

⁸⁹Articol 1, capitolul 1 al Codului Electoral.

⁹⁰Intrunirea lui Usafii în Cantemir (3/10/2020) și Glodeni (4/10/2020), utilizarea limbajului inflamator și ofensator împotriva lui Dodon și utilizarea unui astfel de limbaj în cel puțin 3 evenimente de campanie publică; Oponentii sunt numiți „cu handicap mental”, „incapabili”, „mincinoși” etc. De asemenea, agitație negativă la mitingul candidatei Sandu din Cantemir (4/10/2020), împotriva lui Igor Dodon și altora.

⁹¹Articol 52, para 7.

⁹²Cu toate acestea, o contestație împotriva abuzului în serviciu a fost depusă la Comisia Electorală Centrală, [Contestația Nr. 10](#), din 21/10/2020, de către Octavian Țicu, un candidat nominalizat de PUN, vs. Igor Dodon, care este încă în curs de procesare.

sau a funcției⁹³, posibilă presiune asupra angajaților de a participa la evenimente de campanie⁹⁴, autorități ecleziastice în susținerea candidaților⁹⁵ și altele similare.

Pandemia COVID-19 și preocupările de sănătate publică au modificat semnificativ stilul și metodele de campanie. Restricțiile⁹⁶ au redirecționat campaniile mai mult spre mass-media (atât tradiționale cât și online, în special rețelele de socializare). Mulți interlocutori au evidențiat faptul că restricția epidemiologică de a face campanie față-în-față a îngreunat accesul la alegători, subliniind că drepturile lor politice (dreptul la campanie) sunt astfel limitate semnificativ.

ENEMO își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că reglementările și măsurile de siguranță emise de CNESP și alte autorități publice nu sunt respectate în campanie. Acest lucru a fost observat în multe cazuri, unde întâlnirile preelectorale au avut loc fără respectarea măsurilor prescrise (sau de către concurenți, sau de către participanți la întâlniri, sau de către ambele părți), și numărul de participanți a depășit semnificativ numărul permis⁹⁷.

În timpul procesului electoral pentru funcția de Președinte, cadrul legal nu prevede o perioadă de abținere pentru autoritățile centrale și locale. În această perioadă, autoritățile centrale și locale își continuă activitățile în mod normal fără nicio formă de limitare. O astfel de lipsă de limitări permite activități instituționale și decizii ale autorităților centrale și locale. Acest lucru poate afecta campania electorală pentru funcția de Președinte. În acest context, diferiți interlocutori și-au exprimat îngrijorări cu privire la părtinirea autorităților centrale și locale față de anumiți candidați și cu privire la suportul oferit de aceștia în mod public și deschis.

De asemenea, mulți interlocutori erau îngrijorați dacă alegătorii din Transnistria au acces egal la mesajele din campanie, întrucât candidații și susținătorii lor nu pot face campanie în această regiune și alegătorii din această regiune sunt limitați în a face o alegere informată în Ziua Alegerilor.

Finanțarea campaniei

Finanțarea partidelor și a campaniei este reglementată de mai multe acte juridice, inclusiv Codul Electoral, Legea privind Partidele Politice, Codul Contravențional, Legea privind organizarea și

---

⁹³Irina Vlah, Guvernatorul Găgăuziei, care susține Președintele în exercițiu; Asumarea meritului de către președintele în exercițiu pentru creșterea pensiilor și pentru multe lucrări de infrastructură se remarcă în diferite ocazii. De asemenea, Dodon se presupune că ar fi abuzat de resursele administrative în timpul celor trei întâlniri la întreprinderile de stat Red-Nord, CET-Nord și Bălți-Gaz etc, care au avut loc în timpul programului de lucru.

⁹⁴Multiple cazuri de presiuni exercitate asupra angajaților din sectorul public și cele ale companiilor mari pentru a participa la evenimente de agitație (Vulcănești, Comrat, Bălți, Chișinău) etc., în favoarea lui Igor Dodon au fost raportate.

⁹⁵Printre exemple se includ următoarele: adunarea lui Dodon de la Vulcănești (6/10/2020), unde preotul local i-a mulțumit lui Dodon pentru suport oferit bisericii ortodoxe, când au fost alocați bani de la stat pentru construirea unei noi biserici în Vulcănești, precum și adunarea aceluiași candidat din data de 11/10/2020 din Comrat cu participarea unui preot.

⁹⁶Restricțiile aferente agitației includ interzicerea mitingurilor politice care adună peste 50 de persoane în locuri publice deschise și 3 persoane în locuri închise.

⁹⁷Observatorii ENEMO au raportat că numărul de participanți la mitinguri deseori depășea câteva sute. De exemplu: Mitingurile lui Igor Dodon în Găgăuzia (11/10/2020, circa 120 de participanți), 14/10/2020 (400 participanți în și Chișinău și 6/10/2020, (circa 450 cca participanți de participanți). Adunarea Maiei Sandu Leova (4/10/2020), circa 200 de participanți. Adunarea lui Renato Usatîi în Vulcănești (4/10/2020), circa 200 de participanți, și cel puțin alte 17 exemple în care numărul de participanți depășește limitele prevăzute de Lege.

funcționarea Curții de Conturi, Codul Penal și este completată de regulamentele CEC. Plafonul general pe țară pentru fondul de campanie al unui candidat în valoare de 0,05% din bugetul de stat este stabilit la suma totală de 18 925,50 MDL⁹⁸. Introducerea donațiilor private din străinătate⁹⁹ și micșorarea plafonului pentru donațiile din partea persoanelor private și juridice¹⁰⁰ sunt prevederi introduse în August 2019 aferente Legii¹⁰¹.

Transparența și controlul activităților financiare ale concurenților electorali a primit o atenție specială din partea UE în acest proces electoral¹⁰². Codul Electoral solicită ca toate activitățile financiare ale concurenților să fie desfășurate printr-un cont bancar electoral special deschis pentru campania electorală¹⁰³. În termen de 3 zile de la deschiderea contului "Fondul Electoral", candidatul trebuie să depună primul raport financiar la Comisia Electorală Centrală. După primul raport, fiecare candidat trebuie să transmită în continuare rapoarte săptămânale cu privire la mijloacele financiare și cheltuielile efectuate în perioada campaniei electorale¹⁰⁴. Toate cheltuielile efectuate în campanie trebuie să fie arătate prin intermediul acestui cont bancar deschis. Șase candidați au deschis un astfel de cont în termenele prevăzute de lege, iar doi candidați nu au reușit să deschidă un cont bancar electoral¹⁰⁵. Acest lucru ridică întrebări referitor la transparența finanțării campaniei electorale a acestor candidați¹⁰⁶.

În baza informațiilor publicate pe site-ul oficial al CEC, primele 7 rapoarte sunt publicate din partea a 8 candidați înregistrați. La fel, în perioada observată, pe site-ul oficial al CEC sunt 7 rapoarte publicate în a doua săptămână, 6 rapoarte în a treia săptămână, 4 rapoarte în a patra săptămână, și câte un raport în a 5-a și a 6-a săptămână.

Grupurile de inițiativă sunt înființate pentru a oferi suport candidatului pentru funcția de Președinte a Republicii Moldova¹⁰⁷. Finanțarea grupurilor de inițiativă ale candidaților electorali trebuie să respecte aceeași cerință, toate cheltuielile trebuie să fie acoperite din contul bancar "Fondul Electoral"¹⁰⁸. Potrivit site-ului CEC, șapte¹⁰⁹ grupuri de inițiativă din treisprezece înregistrate au

---

⁹⁸ Hotărât prin decizia CEC Nr. 4153 din 1 Septembrie. https://a.cec.md/ro/cu-privire-la-stabilirea-plafonului-general-al-mijloacelor-financiare-ce-2751_97543.html

⁹⁹ până la suma maximă de trei salarii medii lunare.

¹⁰⁰ respectiv până la 6 sau 12 salarii medii lunare.

¹⁰¹ Codul Electoral, Articolul 41, paragraful 2 b.

¹⁰² „Republica Moldova: Declarația Purtătorului de Cuvânt privind viitoarele alegeri prezidențiale”, din 30/09/2020, Purtătorul principal de Cuvânt pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate, (...) *”Uniunea Europeană cheamă autoritățile Republicii Moldova să aplice recomandările Comisiei de la Veneția ale Consiliului Europei și ale OSCE / BIDD0 totalmente și fără alte întârzieri pentru a garanta transparența finanțării partidelor și campaniilor”*.

¹⁰³ Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 667, din 08/12/1997, modificată, “Codul Electoral al Republicii Moldova”, Articolul 41, “Termenii și Condițiile finanțării acordate pentru campaniile electorale”.

¹⁰⁴ Legea nr. 667, din 08/12/1991, modificată, “Codul Electoral al Republicii Moldova”, Articolul 43, “Rapoarte privind finanțarea campaniei electorale”.

¹⁰⁵ Victoria Bank și-a reziliat contractul cu candidata Violeta Ivanov. În total, 4 bănci au respins cererile candidaților pentru deschiderea contului, în timp ce altele nu au răspuns. În cazul celui alt candidat (https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/parties_financial_reports/ALN%20din%2001.11.20/info%20B_UNIREA%2016_10_20.pdf) motivul pentru care nu a fost deschis contul l-a constituit rețineri birocratice (conform celor spuse de candidat).

¹⁰⁶ Violeta Ivanov și Dorin Chirtoacă.

¹⁰⁷ Codul Electoral, articolul 41, paragraful 1.

¹⁰⁸ Codul Electoral, articolul 41, paragraful 4.

¹⁰⁹ Renato Usatii, Andrei Nastase, Maia Sandu, Violeta Ivanov, Octavian Ticu, Igor Dodon, Constantin Oboroc.

depus rapoarte săptămânale, care indică activitățile lor financiare până la data de 25 Septembrie, patru grupuri¹¹⁰ nu au raportat nici o cheltuială, în timp ce două grupuri¹¹¹ nu au prezentat nici rapoarte financiare, nici declarații de absență a cheltuielilor.

Un obiect de dispută între concurenții electorali și CEC a fost Circulara, care urmărea să reglementeze donațiile și cheltuielile concurenților electorali. Pe 15 Septembrie, CEC a emis o Circulară semnată de Vicepreședinte¹¹², care limitează finanțarea campaniilor de către un partid politic. Circulara subliniază că partidele politice nu sunt definite în cadrul legal drept concurenți în alegerile Prezidențiale. Acest lucru a redus semnificativ plafonul pentru donații prin echivalarea și limitarea donațiilor partidelor cu a altor persoane juridice¹¹³. ENEMO consideră că nu este o practică bună adoptarea unor astfel de acte în mijlocul perioadei electorale.

Media

În timp ce comportamentul mass-media în timpul campaniilor este crucial pentru ca alegătorii să-și poată forma o opinie informată despre concurenți și platformele acestora în orice alegeri, acum mass-media își asumă un rol și mai important, deoarece alegerile prezidențiale din 1 noiembrie se desfășoară în condițiile unor măsuri stricte, care vizează protejarea sănătății publice și limitează tipul și dimensiunea evenimentelor electorale, pe care le pot desfășura candidații. Pandemia reduce astfel campania, în același timp crescând rolul mass-mediei și imparțialității acesteia.

Peisajul mediatic din Republica Moldova este divers, cu un număr relativ mare de posturi și o penetrare înaltă a internetului, în timp ce presa scrisă este în declin. Deși televiziunea rămâne principala sursă de informare politică, mass-media online, inclusiv rețelele de socializare oferă surse proeminente de știri, iar utilizarea lor în scopuri de agitație electorală pare să fie în creștere, fie ca modalitate de comunicare directă cu alegătorii, fie ca o platformă pentru publicitate politică direcționată. Concentrarea proprietății mass-media rămâne o preocupare majoră, întrucât o serie de posturi sunt deținute de persoane, care se presupun a fi în legătură strânsă cu anumiți politicieni sau partide politice.

Cerințele legale pentru reflectarea campaniilor electorale în mass-media includ: obligația de a oferi o reflectare echitabilă, echilibrată și imparțială; o cantitate limitată de timp de difuzare gratuită pentru concurenți ca să-și prezinte programele la posturile naționale¹¹⁴; timp gratuit de difuzare pentru publicitatea la posturile naționale¹¹⁵ și condiții egale pentru publicitatea plătită, sunt prestabilite în Codul Electoral¹¹⁶. Conduita radiodifuzorilor este reglementată de Codul serviciilor media audiovizuale¹¹⁷, în timp ce conduita lor în timpul campaniilor electorale este reglementată

---

¹¹⁰ Tudor Deliu, Andrian Candu, Dorin Chirtoaca și Sergiu Toma.

¹¹¹ Costas Ion și Kalinin Alexandr.

¹¹² Comisia Electorală Centrală, [Circulara No. 2796](#), din 15/09/2020, „Cu privire la modul de a primi donații și de efectuare a cheltuielilor de către concurenții electorali la alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020“.

¹¹³ Plafonul este de 98000 MDL.

¹¹⁴ 5 minute la TV și 10 minute la radio, articolul 70, paragraful 4 din Codul electoral.

¹¹⁵ 1 minut pe zi, articolul 70, paragraful 5 din Codul electoral.

¹¹⁶ Articolele 69 și 70.

¹¹⁷ [C O D U L serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova](#), nr 174 din 08.11.2018, în vigoare din 1 ianuarie 2019.

de Codul Electoral¹¹⁸ și reglementările relevante ale CEC. CEC a adoptat Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova din 1 septembrie¹¹⁹.

În contextul pandemiei COVID, la 26 august, Consiliul Audiovizualului a propus CEC ca Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegeri în mijloacele de informare în masă să nu oblige mass media națională să găzduiască dezbateri publice, ci doar ca radiodifuzorii publici să le găzduiască și restul entităților media să aibă dreptul de a retransmite¹²⁰. Propunerea a fost prevăzută în Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale în mijloacele de informare în masă¹²¹; însă, prin formularea ambiguă nu exprimă în mod clar dacă radiodifuzorii naționali au obligația de a organiza dezbateri sau nu¹²².

Radiodifuzorii au avut obligația de a prezenta Consiliului Audiovizualului politicile editoriale pentru reflectarea campaniei electorale¹²³ și tipurile de reflectare preconizate¹²⁴, o obligație pe care majoritatea dintre ei au respectat-o la timp¹²⁵. De asemenea, radiodifuzorii raportează săptămânal CCA privind volumul emisiilor cu conținut electoral. Pe lângă cei care raportează din proprie inițiativă, Consiliul Audiovizualului monitorizează conduita a 15 radiodifuzori¹²⁶ și va transmite către CEC rapoarte bisăptămânale cu privire la constatările rezultatelor¹²⁷. Monitorizarea este limitată la buletinele de știri în prime time. În timp ce transmiterea rapoartelor bisăptămânale către CEC este prevăzută în Codul Electoral, acest lucru nu împiedică Consiliul Audiovizualului să aibă o perioadă mai frecventă de examinare a rapoartelor de monitorizare, pentru a putea aplica sancțiuni rapide difuzorilor, care încalcă prevederile cadrului legal.

ENEMO consideră că un program bisăptămânal, combinat cu sancțiuni non-descurajante prevăzute de lege, și monitorizarea numai a buletinelor de știri din prime time reduce considerabil eficacitatea mecanismului de monitorizare, reducându-l la o simplă formalitate.

La 26 octombrie, Consiliul Audiovizualului i s-au prezentat constatările monitorizării pentru perioada 2-15 octombrie 2020. Potrivit constatărilor, ar putea fi observată o oarecare părtinire

---

¹¹⁸ Articolele 69 și 70.

¹¹⁹ [“REGULAMENT privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova](#), adoptat prin [Decizia 4151](#) a CEC din 1 Septembrie 2020.

¹²⁰ [Decizia 20/124](#) a Consiliului Audiovizualului, din 26.08.2020.

¹²¹ CEC [Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova](#), citat.

¹²² În timp ce textul paragrafului 41 din [Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale la alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 în mijloacele de informare în masă din Republica Moldova](#) recunoaște obligația posturilor cu acoperire națională de a organiza dezbateri, în conformitate cu al treilea paragraf al articolului 70 din Codul Electoral, cealaltă parte recunoaște dreptul lor de a retransmite dezbateri în direct organizate de posturile publice, dar nu le interzice organizarea propriilor dezbateri. Prin urmare, nu este clar dacă radiodifuzorii naționali au obligația de a organiza propriile dezbateri sau dacă această obligație este îndeplinită prin retransmiterea celor organizate de televiziunea națională.

¹²³ Art. 70, para. 2 a Codului Electoral.

¹²⁴ De exemplu, dezbateri, reflectarea activităților din campanie, publicitate.

¹²⁵ În total, 52 de canale TV și 52 de posturi de radio și-au exprimat intenția de a acoperi campania. Opt radiodifuzori (cinci canale TV și trei posturi de radio care nu au prezentat documentația la timp, nu vor reflecta campania).

¹²⁶ Moldova-1, Publika TV, Prime, Primul în Moldova, TVR Moldova, CANAL 2, CANAL 3, TV8, NTV Moldova, Jurnal TV, Radio Moldova, PRO TV CHIȘINĂU, BTV, RTR Moldova, și Televiziunea Centrală.

¹²⁷ [Decizia nr. 25/161](#) a Consiliului Audiovizualului, 1 octombrie 2020.

pentru unii dintre radiodifuzorii monitorizați, dar nimic substanțial. Ceea ce este diametral opus constatărilor OSC-urilor locale, care monitorizează radiodifuzorii. Raportul și deciziile aferente nu sunt încă publicate pe pagina web a Consiliului Audiovizualului.

Consiliul Audiovizualului este, de asemenea, responsabil pentru audierea și soluționarea plângerilor cu privire la comportamentul radiodifuzorilor în timpul campaniei, în timp ce plângerile cu privire la presa scrisă pot fi depuse în instanțe. În perioada de observare, Consiliul s-a pronunțat cu privire la plângerile legate de conduita radiodifuzorilor media în timpul campaniei din ședința sa din 22 octombrie. Deciziile încă nu sunt publicate.

Pe lângă mass-media tradițională și agitația directă, utilizarea rețelelor sociale de către candidați și echipele de campanie continuă să crească, atât ca mijloc de comunicare directă cu alegătorii, cât și de plasare a publicității direcționate. Interlocutorii ENEMO MIOA și-au exprimat îngrijorarea cu privire la transparența publicității online. Pe măsură ce alegerile se apropie, publicarea postărilor sponsorizate de pagini conectate la partide politice devine din ce în ce mai frecventă. Aproape toate anunțurile difuzate de pe aceste pagini servesc agitației electorale.

Reprezentarea de gen

Reprezentarea femeilor în politică și procesul de luare a deciziilor din Republica Moldova este sub nivelul standardelor internaționale și nu îndeplinește angajamentele internaționale ale țării¹²⁸. Femeile reprezentau doar 25% din numărul membrilor Parlamentului în momentul alegerilor, iar numărul lor în funcții executive, inclusiv în rândul miniștrilor, rămâne scăzut. Din 8 iunie 2019, Președintele Parlamentului este o femeie.

Nu există prevederi legale, care să promoveze reprezentarea fiecărui gen la diferite niveluri în administrarea electorală¹²⁹ și toți cei nouă membri CEC sunt bărbați. Cu toate acestea, femeile sunt bine reprezentate în OGA-urile de nivel inferior, inclusiv în poziții de luare a deciziilor, unde 65%¹³⁰ din membrii CECE-urilor sunt femei. O reprezentare înaltă a femeilor este remarcată și la nivelul BESV-urilor.

Două femei candidate sunt înscrise în cursa viitoarelor alegeri. În plus, se pare că, concurenții electorali nu abordează în mod explicit politicile de gen în campaniile lor. Problemele legate de egalitatea de gen și drepturile femeilor rămân marginale.

Minoritățile naționale

Minoritățile naționale sunt definite prin Lege¹³¹ drept persoane, care locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, sunt cetățeni ai acesteia, au particularități etnice, culturale, lingvistice și

---

¹²⁸ Declarația de la Beijing și Platforma de acțiune, https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/csw/pfa_e_final_web.pdf?la=en&vs=1203

¹²⁹ Aceste date nu sunt agregate de CEC. Paragraful 40.13 din Documentul OSCE de la Moscova din 1991 angajează statele participante să „asigure colectarea și analiza datelor pentru a evalua în mod adecvat, monitoriza și îmbunătăți situația femeilor”.

¹³⁰ Din 326 de membri Consiliilor electorale de circumscripție 212 sunt femei și 114 bărbați.

¹³¹ Lege Nr. 382 din 19.07.2001, “Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor”.

religioase, care le disting de majoritatea moldovenilor - origine etnică. Populația Moldovei este formată din următoarele naționalități/grupuri etnice; Moldoveni (2,068,058), Ucraineni (181,035), Ruși (111,726), Găgăuzi (126,010), Români (192,800), Bulgari (51,867), Romi (9,323) și alte etnii (13,900), în baza Recensământului din 2014¹³² realizat de Biroul Național de Statistică al Moldovei.

Legea și Constituția Republicii Moldova¹³³ garantează egalitatea persoanelor, care aparțin minorităților naționale, ceea ce include interzicerea oricărei discriminări împotriva acestora. Niciunul dintre candidații la alegeri nu a declarat că aparține vreuneia dintre minoritățile naționale. Problemele de limbă sau identitate nu au apărut în mod vizibil în campanie, chiar dacă minoritățile naționale reprezintă mai mult de 20% din populație. Cu toate acestea, limba rusă a fost utilizată în peste 40% din evenimentele de campanie observate (adunări, adunări mici și întâlniri cu cetățenii). Materialele electorale, inclusiv buletinele de vot, sunt tipărite în limba de stat și rusă.

Incluziunea persoanelor cu dizabilități

Moldova a semnat și ratificat Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități din 2006 (CRPD)¹³⁴. Prin ratificarea Convenției, guvernul s-a angajat să armonizeze legislația și politicile interne cu prevederile ei pentru a asigura drepturile persoanelor cu dizabilități, inclusiv drepturile electorale. În 2012, Parlamentul Moldovei a adoptat Legea nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și Legea nr. 121 cu privire la asigurarea egalității. Aceste documente consolidează considerabil cadrul legal, care protejează drepturile persoanelor cu dizabilități.

În 2018, autoritățile Moldovei au semnat Protocolul Opțional la Convenție¹³⁵. Documentul reconfirmă angajamentul internațional al Moldovei de a contribui în continuare la protecția drepturilor persoanelor cu dizabilități. În acest scop, cadrul legal existent privind accesul și participarea persoanelor cu dizabilități este, în general, în conformitate cu angajamentele internaționale.

În ceea ce privește participarea persoanelor cu dizabilități la procesul electoral, CEC a întreprins câțiva pași în această direcție, cum ar fi publicarea materialelor video, în care persoanele cu dizabilități sunt încurajate să ia parte la procesul electoral în calitate de alegători. Cu toate acestea, dacă majoritatea secțiilor de votare vor fi accesibile pentru persoanele cu dizabilități, în special din cauza schimbărilor multor secțiilor de votare din cauza măsurilor pandemice COVID, rămâne o îngrijorare și va face parte din evaluarea observatorilor ENEMO în Ziua Alegerilor.

CEC întreprinde măsuri pentru a facilita participarea alegătorilor cu dizabilități, inclusiv instruirea membrilor comisiilor de nivel inferior cu privire la procedurile speciale pentru acordarea asistenței

---

¹³² <https://statistica.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=479>

¹³³ Articolul 39.

¹³⁴ Convenția a fost adoptată la 13 decembrie 2006, semnată de Moldova la 30 martie 2007 și ratificată la 21 septembrie 2010.

¹³⁵ <https://gov.md/en/content/persons-disabilities-moldova-be-able-appeal-un-committee-if-their-rights-are-infringed>.

alegătorilor cu dizabilități în ziua alegerilor. CEC planifică să echipeze secțiile de votare cu lupe și șabloane tactile pentru buletinele de vot.

În ciuda faptului că această pătură a populației are un risc sporit de COVID, persoanele cu dizabilități se confruntă cu inegalități și mai mari în exercitarea drepturilor politice în timpul pandemiei. Misiunea de observare ENEMO remarcă faptul că persoanele cu dizabilități nu sunt vizate în Instrucțiunea privind organizarea și desfășurarea alegerilor în contextul pandemiei COVID-19, adoptată de CNESP¹³⁶, ceea ce este în contradicție cu Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități¹³⁷ și cu Ghidul 2020 a Oficiului Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului privind COVID-19 și Drepturile Persoanelor cu Dizabilități¹³⁸.

Observatorii ENEMO raportează că persoanele cu dizabilități sunt rareori vizate în timpul campaniilor electorale. Nu există prevederi, care să oblige radiodifuzorii publici să difuzeze conținut legat de campanie într-un format accesibil. Nu există obligații similare pentru concurenții electorali, care le solicită să furnizeze interpretare în limbajul semnelor în timpul campaniei sau ca materialele campaniei, cum ar fi pliante și videoclipuri, să fie ajustate pentru persoane cu dizabilități. Până în prezent, singurul candidat care a produs materiale în Braille a fost Maia Sandu.

Plângeri și contestații

În cadrul alegerilor prezidențiale precedente Curtea Constituțională s-a adresat Parlamentului cu scopul de a clarifica legea cu privire la examinarea plângerilor privind organizarea și desfășurarea alegerilor¹³⁹. De atunci, în ciuda modificărilor aduse de CEC la regulamentul privind disputele electorale¹⁴⁰, cadrul legal electoral în sine nu garantează în continuare o procedură eficientă de control judiciar. Din această perspectivă, MIOA anterioare ale ENEMO au recomandat continuu necesitatea unui sistem clar de plângeri și contestații electorale¹⁴¹. Standardele internaționale impun ca sistemul de reclamații și recurs să fie „simplu și lipsit de formalism, în special în ceea ce privește admisibilitatea contestațiilor” și să fie evitate conflictele de competență, întrucât nici apelanții, nici autoritățile nu ar trebui să poată alege organul de recurs¹⁴².

---

¹³⁶ Deciziile № 24 din 12 August 2020, № 34 din 13 Octombrie 2020.

¹³⁷ Art. 29 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități impune statelor să „garanteze persoanelor cu dizabilități drepturile politice și posibilitatea de a se bucura de ele în mod egal cu ceilalți” și că „procedurile de vot, facilitățile și materialele [trebuie să fie] adecvate, accesibile și ușor de înțeles și de utilizat”.

¹³⁸ https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Disability/COVID-19_and_The_Rights_of_Persons_with_Disabilities.pdf

¹³⁹ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, [Hotărârea](#) nr. 34, din 13/12/2016, “(...) Pentru motivele enunțate, Curtea reține că, datorită aplicării deficitare a legislației de către instanțele de drept comun, **actorii electorali au fost, în fapt, lipsiți de un control judiciar eficient**, iar Curtea Constituțională a fost pusă în imposibilitatea de a opera cu acte de constatare a încălcărilor. Prin urmare, Curtea consideră necesar să prezinte o Adresă Parlamentului (1), în vederea clarificării legislației în partea ce ține de examinarea contestațiilor privind organizarea și desfășurarea alegerilor. În particular, Curtea recomandă Parlamentului **reglementarea separată și explicită a procedurilor de examinare a contestațiilor pentru diverse tipuri de scrutine**. În aceeași ordine de idei, Curtea solicită Parlamentului să reglementeze diferențiat procedurile de examinare a contestațiilor în eventualitatea existenței a două tururi de scrutin, inclusiv a contestațiilor formulate în ziua alegerilor.”

¹⁴⁰ Comisia Electorală Centrală, [Hotărârea](#) nr. 1176, din 13/10/2017; Comisia Electorală Centrală, [Hotărârea](#) nr. 1821, din 25/09/2018.

¹⁴¹ ENEMO, [Raport](#) Final, Misiunea de observare a alegerilor, Alegeri prezidențiale, din 24/02/2017, “(...) Codul electoral nu prevede o procedură clară de plângeri și contestații, cu o structură ierarhică unică. Astfel, au existat adesea confuzii între părțile interesate cu privire la organul de judecată. În multe cazuri, plângerile au fost depuse la autoritățile necompetente sau aceste autorități au considerat plângerile și contestațiile în afara sferei de competență a acestora.”

¹⁴² Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, [Opinia](#) nr. 190/2002, “Cod de bune practici în materie electorală”.

Plângerile și contestațiile cu privire la procesul electoral sunt reglementate în principal de Codul electoral și de regulamentul CEC¹⁴³. Alegătorii, candidații, concurenții și mass-media sunt eligibili să depună plângeri împotriva acțiunilor, inacțiunilor și a deciziilor organelor de gestionare a alegerilor de toate nivelele. Plângerile trebuie mai întâi revizuite într-o manieră administrativă de către un organ electoral de conducere de nivel superior, după care pot fi depuse la o instanță respectivă. În calitate de excepție, plângerile din ziua alegerilor legate de dreptul de vot și administrarea procesului electoral pot fi adresate direct instanțelor judecătorești.

Legea electorală garantează că plângerile depuse la CEC și instanțe trebuie revizuite în termen de trei zile de la data depunerii, dar nu mai târziu de ziua alegerilor. Plângerile împotriva deciziilor de acțiuni și hotărârilor CEC și BESV vor fi examinate în termen de 3 zile calendaristice de la depunerea lor, dar nu mai târziu de ziua alegerilor (în afară de plângerile legate de finanțarea campaniei). În cazul plângerilor care necesită o verificare suplimentară, procesul de revizuire poate fi prelungit până la 10 zile. În timp ce în ziua alegerilor, plângerile înaintate instanțelor ar trebui revizuite imediat.

În perioada de observare, trei tipuri de cazuri au relevat principalele neajunsuri ale cadrului legal electoral din Moldova¹⁴⁴: procesul de înregistrare a candidaților, înființarea secțiilor de votare în străinătate și reglementările privind activitatea financiară¹⁴⁵.

Trei contestații din partea concurenților electorali au fost depuse la CEC, dintre care două au fost înaintate simultan Curții de Apel Chișinău și, ca atare, aceste cauze au fost suspendate, fiind deja examinate de o autoritate superioară. A treia plângere se referea la intervenția funcționarilor publici în campania electorală și este încă în curs de procesare.

Curtea de Apel Chișinău a examinat 15 plângeri și toate au fost respinse de această instanță. Obiectele acestor plângeri au implicat în mare parte proceduri de înregistrare a candidaților și de colectare a semnăturilor, activitatea financiară a candidaților și instituirea secțiilor de votare. Aceste plângeri au fost respinse în principal din motive formale, fără a se intra în fondul plângerilor¹⁴⁶. În două cazuri, hotărârile curții nu au fost însoțite de raționamentul legal, pe care se bazează, iar în două cazuri hotărârile au fost însoțite de opinii separate.

Curtea Supremă de Justiție a examinat 12 plângeri și 4 dintre acestea au fost aprobate și retrimise la Curtea de Apel Chișinău. Principalele segmente ale acestor cazuri au fost legate de procedurile de înregistrare a candidaților, de activitatea financiară a candidaților și de instituirea secțiilor de votare, iar trei dintre cazurile aprobate au fost retrimise la Curtea de Apel Chișinău. Cele mai disputate plângeri, care au fost examinate de două ori de aceste instanțe, s-au referit la instituirea secțiilor de votare pentru alegătorii transnistreni și a celor din străinătate (în principal în Rusia). O

---

¹⁴³Comisia Electorală Centrală, [Hotărârea](#) nr. 3353, din 20/07/2010, “Regulamentul privind procedura de examinare și soluționare a contestațiilor de către organele electorale în perioada electorală”, modificată.

¹⁴⁴ Plângerile și contestațiile menționate sunt cele publicate de la instituțiile și instanțele respective.

¹⁴⁵ Comisia Electorală Centrală, Vicepreședinte CEC, [Circulara](#) nr. 2796, din 15/09/2020.

¹⁴⁶ Motivele acestor decizii au fost procedurale, deoarece instanța nu a considerat că posedă competența cu privire la obiectul plângerii, concurenții au fost considerați neeligibili, iar instanța a considerat că s-a depășit termenul pentru depunerea plângerilor.

altă plângere a fost formulată cu privire la validitatea circularei CEC privind activitatea financiară a concurenților electorali.

Dl. Andrei Năstase, candidat al PPDA, a solicitat anularea parțială a hotărârii CEC de înființare a 42 de secții de votare pentru alegătorii din localitățile de pe malul stâng al râului Nistru (Transnistria)¹⁴⁷. Concurentul a susținut că procesul de luare a deciziilor CEC în această privință nu a fost transparent și au lipsit criteriile pentru stabilirea secțiilor de votare menționate. Curtea de Apel în prima revizuire a plângerii a decis să o respingă ca neîntemeiată din motive procedurale. Curtea a susținut că, din perspectiva procesului electoral, concurentul nu a demonstrat dreptul care i-a fost încălcat. Între timp, din perspectiva unei proceduri administrative, plângerea ar fi trebuit depusă la CEC.¹⁴⁸

Această decizie a fost anulată de revizuirea Curții Supreme, care a retrimis cazul la Curtea de Apel. În această primă revizuire, Curtea Supremă a susținut că argumentarea Curții de Apel a fost greșită. În argumentarea sa, Curtea Supremă a susținut că, Curtea de Apel ar fi trebuit să revizuiască dacă actul administrativ menționat a fost individual sau normativ și, ulterior, ar fi trebuit să se pronunțe cu privire la admisibilitatea cauzei¹⁴⁹. De asemenea, în a doua revizuire, Curtea de Apel a respins plângerea depusă ca fiind neîntemeiată. În hotărârea respectivă, fără argumentare, în baza articolelor legale menționate, Curtea afirmă că actul administrativ nu era de competența sa. Între timp, Curtea Supremă a susținut în cea de-a doua sa revizuire că, concurentul nu a prezentat suficiente argumente cu privire la contestația sa¹⁵⁰.

Un alt caz, care a fost adus în instanță a fost legat de înființarea secțiilor de votare în străinătate (în Rusia)¹⁵¹. Curtea de Apel Chișinău a considerat că reclamantul - Partidul Liberal, nu reprezintă un concurent electoral, respectiv nu are legitimitate¹⁵², o argumentare care a fost anulată de Curtea Supremă, care a motivat că partidele politice „contribuie la definirea și exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în conformitate cu legea, participă la alegeri” și, ca atare, concurentul este legitim¹⁵³.

O altă plângere importantă a avut legătură cu circulara privind activitatea financiară în timpul campaniei electorale, semnată de vicepreședintele CEC. PLDM și PL au contestat legalitatea actului simultan la CEC și la Curtea de Apel Chișinău. În prima revizuire a Curții de Apel, concurenții PLDM și PL au fost considerați nelegitimi, întrucât nu erau considerați concurenți electorali. Potrivit Curții, acești concurenți nu ar fi putut pretinde un drept care le-a fost încălcat¹⁵⁴. În acest sens, Curtea Supremă a anulat această decizie și a retrimis cazul la Curtea de Apel. Curtea Supremă a argumentat că circulara reglementa nu doar activitatea financiară a concurenților

---

¹⁴⁷ Comisia Electorală Centrală, [Hotărârea](#) nr. 4301, din 26/09/2020.

¹⁴⁸ Curtea de Apel Chișinău, Dl. Andrei Năstase, Dosar nr. 122, din 02/10/2020.

¹⁴⁹ Curtea Supremă de Justiție, Mr. Andrei Năstase, Dosar nr. 276, din 05/10/2020.

¹⁵⁰ Curtea Supremă de Justiție, Dl. Andrei Năstase, Dosar nr. 1054, din 12/10/2020.

¹⁵¹ Comisia Electorală Centrală, [Hotărârea](#) nr. 4300, din 26/09/2020.

¹⁵² Curtea de Apel Chișinău, PL, Dosar nr. 112, din 22/09/2020.

¹⁵³ Curtea Supremă de Justiție, PL, Dosar nr. 270, din 29/09/2020.

¹⁵⁴ Curtea de Apel Chișinău, PLDM, PL, Dosar nr. 108, din 21/09/2020, par 30.

electorali, ci se adresa și partidelor politice¹⁵⁵. Concurenții menționați au fost considerați legitimi în revendicările lor.

În cea de-a doua revizuire, Curtea de Apel, chiar dacă a acceptat subiecții drept legitimi, a considerat obiectul plângerii nelegitim. Curtea a apreciat că scrisoarea circulară nu era un act administrativ obligatoriu, deoarece a fost semnată de adjunctul CEC-ului și, drept urmare, nu ar fi putut constitui obiectul controlului judiciar¹⁵⁶. Acest raționament și argumentare au fost reafirmate în cea de-a doua revizuire de către Curtea Supremă și plângerea a fost respinsă¹⁵⁷. Referindu-ne la deciziile generale ale acestor două instanțe în acest proces electoral și luând în considerare în mod specific cazurile analizate, este evidentă ezitarea instanțelor de a interveni în luarea deciziilor de către CEC. Această ezitare se reflectă într-un accent decizional asupra formalităților procedurale.

În perioada de observare, Curtea Constituțională a examinat un caz legat de alegeri cu privire la legea „Privind organizațiile necomerciale”¹⁵⁸. Curtea a acceptat parțial cererea depusă și a declarat neconstituționale dispozițiile legii, care interziceau serviciile plătite din partea organizațiilor neguvernamentale pentru concurenții electorali în timpul campaniei electorale. Între timp, Curtea nu a eliminat interdicția pentru serviciile gratuite din partea organizațiilor neguvernamentale pentru concurenții electorali în timpul campaniei electorale, considerându-le drept o formă de sprijin politic.¹⁵⁹

Observatorii

Legislația Republicii Moldova include prevederi legale acceptabile pentru observatorii electorali internaționali și interni, care au drepturi prescrise legal, inclusiv dreptul de a participa la sesiunile tuturor comisiilor electorale și de a primi documente, inclusiv procesele verbale cu rezultatele finale. Observatorii cetățeni pot fi desemnați de organizațiile neguvernamentale înregistrate cu scopul de a se implica în procesul electoral și monitorizarea alegerilor.

De asemenea, CEC acreditează reprezentanți ai organizațiilor internaționale ca observatori, precum și guvernele străine sau organizațiile neguvernamentale străine, care și-au înregistrat traducătorii/interpreții. Cetățenii moldoveni, care locuiesc în străinătate și reprezentanții organizațiilor neguvernamentale internaționale și străine pot fi acreditați ca observatori pentru a monitoriza procesul electoral în secțiile de votare din străinătate.

Observatorii pot fi acreditați înainte de începerea perioadei electorale și își pot desfășura activitatea în ziua alegerilor și, de asemenea, înainte, în timpul și după alegeri¹⁶⁰. La 3 septembrie, Oficiul de protocol al observatorilor internaționali acreditați a fost constituit de CEC¹⁶¹.

---

¹⁵⁵ Curtea Supremă de Justiție, PLDM, PL, Dosar nr. 261, din 25/09/2020.

¹⁵⁶ Curtea de Apel Chișinău, PLDM, PL, Dosar nr. 120, din 29/09/2020.

¹⁵⁷ Curtea Supremă de Justiție, PLDM, PL, Dosar nr. 271, din 03/10/2020.

¹⁵⁸ Parlamentul Republicii Moldova, [Legea](#) nr. 86, din 11/06/2020, “Privind organizațiile necomerciale”, art. 6, par. 5.

¹⁵⁹ Curtea Constituțională a Republicii Moldova, [Hotărârea](#) nr. 24, din 08/10/2020.

¹⁶⁰ CEC Decizia Nr. 332 din 24 octombrie 2006.

¹⁶¹ Componenta și principiile de activitate al acestui Oficiu sunt prescrise de către Hotărârea CEC nr. 4180 din 3 Septembrie 2020.

CEC a acreditat 191 de observatori internaționali, 1195 de observatori naționali și 133 observatori pentru secțiunile de votare pentru diaspora¹⁶². Acreditarea cetățenilor, a candidaților și observatorilor internaționali a fost incluzivă, ceea ce contribuie la transparența procesului electoral. ENEMO constată existența altor instituții de stat, în afară de CEC, care sunt implicate în procesul de acreditare a observatorilor internaționali, ceea ce este în contradicție cu cele mai bune practici internaționale¹⁶³. De asemenea, ENEMO constată că din cauza pandemiei COVID și restricțiilor de călătorie și sănătate asociate, câteva misiuni internaționale au decis să își limiteze misiunile sau să utilizeze metode diferite de observare.

Moldova are o societate civilă vibrantă, iar multe dintre organizațiile locale sunt angajate în activități, care au ca scop îmbunătățirea integrității procesului electoral. Acestea joacă un rol crucial în consolidarea democrației și a statului de drept. Organizațiile interne ale societății civile sunt unul dintre interlocutorii cheie ai ENEMO EOM. ENEMO, ca rețea de organizații neguvernamentale ale societății civile, printre altele, contribuie la promovarea rolului organizațiilor societății civile în monitorizarea alegerilor. ENEMO a observat cu îngrijorare atacuri asupra organizațiilor societății civile în perioada electorală; atacuri, care urmăresc să le submine credibilitatea. ENEMO crede cu tărie că organizații ale societății civile puternice și credibile sunt fundamentale pentru o democrație sănătoasă și funcțională și că atacurile asupra acestora împiedică dezvoltarea țării pe calea democratizării și a statului de drept.

Despre ENEMO

Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) este o organizație internațională neguvernamentală, care reprezintă o rețea de organizații naționale neguvernamentale ale societății civile, creată în Septembrie 2001. Este formată prin asocierea a 21 de organizații naționale de monitorizare din 17 țări din Europa de Est și Centrală și Asia Centrală, inclusiv două țări membre ale Uniunii Europene.

ENEMO tinde să susțină interesul comunității internaționale pentru promovarea democrației în regiune prin evaluarea proceselor electorale și a mediului politic și oferind rapoarte de observare corecte și imparțiale. Misiunile internaționale de monitorizare ale ENEMO se bazează pe standardele internaționale pentru alegeri democratice pentru a evalua procesul electoral și cadrul legal al țării gazdă. ENEMO și toate organizațiile sale membre au aprobat Declarația de principii din 2005 pentru observarea alegerilor internaționale și Declarația principiilor globale pentru observarea și monitorizarea alegerilor nepartizane de către organizațiile cetățenilor. Fiecare observator ENEMO a semnat Codul de Conduită pentru Observatorii Internaționali ai Alegerilor. Organizațiile membre ENEMO au monitorizat peste 250 de alegeri naționale și au instruit peste 240.000 de observatori.

---

¹⁶² În conformitate cu datele din 21 Octombrie 2020.

¹⁶³ Declarația ONU din 2005 privind principiile pentru observarea alegerilor internaționale prevede că țara care organizează alegerile ar trebui să întreprindă următoarele acțiuni: „*Garantează acreditarea completă la nivel național (adică eliberarea oricărei identificări sau documente necesare pentru efectuarea observării alegerilor) pentru toți persoanele selectate pentru a fi observatori sau alți participanți la misiunea internațională de observare a alegerilor, atâta timp cât misiunea respectă cerințe de acreditare clar definite, rezonabile și nediscriminatorii*”(punctul 12, g.) și, „*Garanții că niciun guvern, securitate sau autoritatea va interveni în activitățile misiunii internaționale de observare a alegerilor*”(punctul 12, h.).

Până în prezent, ENEMO a organizat 33 de misiuni internaționale de observare a alegerilor în opt țări, Ucraina 2020, Alegeri locale; Muntenegru 2020, Alegeri parlamentare; Serbia 2020, Alegeri parlamentare; Moldova 2019, Alegeri locale; Ucraina 2019, Alegeri parlamentare anticipate; Ucraina 2019, Alegeri prezidențiale; Moldova 2018-19, Alegeri parlamentare; Armenia 2018, Alegeri parlamentare anticipate; Moldova 2016, Alegeri prezidențiale; Ucraina 2015, Alegeri locale planificate; Ucraina 2014, Alegeri parlamentare; Ucraina 2014, Alegeri prezidențiale; Ucraina 2013 - reluarea alegerilor parlamentare 2012 în 5 MEC; Kosovo 2013, Alegeri locale, primul tur; Ucraina 2012, Alegeri parlamentare; Kosovo 2011, Reluarea alegerilor parlamentare; Kosovo 2010, Alegeri parlamentare; Kârgâzstan 2010, Alegeri parlamentare; Ucraina 2010, Alegerile prezidențiale, turul doi; Ucraina 2010, Alegerile prezidențiale, primul tur; Kosovo 2009, Alegeri locale; Moldova 2009, Alegeri parlamentare; Georgia 2008, Alegeri prezidențiale; Kârgâzstan 2007, Alegeri parlamentare; Ucraina 2007, Alegeri parlamentare; Ucraina 2006, Alegeri locale în Poltava, Kirovograd și Cerniev; Ucraina 2006, Alegeri parlamentare; Kazahstan 2005, Alegeri prezidențiale; Albania 2005, Alegeri parlamentare; Kârgâzstan 2005, Alegeri prezidențiale; Kârgâzstan 2005, Alegeri parlamentare; Ucraina 2004, Alegeri prezidențiale, reprima a doua; Ucraina 2004, Alegeri prezidențiale.

Organizațiile membre ENEMO sunt: Centrul pentru inițiative civice CCI, Bosnia și Herțegovina; Centrul de tranziție democratică - CDT, Muntenegru; Centrul de Monitorizare și Cercetare - CeMI, Muntenegru; Centrul pentru Alegeri Libere și Democrație - CeSID, Serbia; În apărarea drepturilor alegătorilor „GOLOS”, Rusia; GONG, Croația; Societatea internațională pentru alegeri corecte și democrație - ISFED, Georgia; Asociația KRIIK, Albania; Asociația Cetățenilor MOST, Macedonia; Promo- LEX, Moldova; OPORA, Ucraina; Societatea pentru Cultura Democrată SDC, Albania; Centrul internațional anticorupție pentru transparență (TIAC), Armenia; Monitorizarea alegerilor și Centrul de studii democratice (EMDS), Azerbaidjan; Comitetul Helsinki din Belarus (BHC), Belarus; FSCI, Kazahstan; Kosovo Democratic Institute (KDI), Kosovo; Coaliția pentru democrație și societatea civilă, Kârgâzstan; Centrul de cercetare, transparență și responsabilitate (CRTA), Serbia; Obcianske OKO (OKO), Slovacia; Comitetul Alegătorilor din Ucraina (CVU), Ucraina.

**Versiunea în limba engleză a acestui raport este singurul document oficial.
O traducere neoficială este disponibilă în limba română.**

**Pentru mai multe informații, vă rugăm să contactați:
E-mail: bosko.nenezic@enemo.eu**